

General Paolo Supino: TEHNIČKI ČINIOCI VOJNE POLITIKE¹⁾

Vojna politika jedne države, u širem smislu, ogleda se u određivanju ciljeva i sredstava, odnosno njenoj pripremi za rat. Ostvarenje ove politike uslovljeno je utvrđivanjem specifičnih instrumenata, postojećih i mogućnih, koji mogu dovesti do željenog cilja, tj. do rešenja bitnih organizacijskih i tehničkih problema. Razumljivo je što se ciljevi određuju na osnovu pretpostavke o oružanom sukobu u kome se zemlja može naći, pri čemu se najpre razmatraju eventualni neprijatelji i saveznici, pošto će budući rat, verovatno, pretstavljati sukob koalicije država. Na osnovu izvedenih zaključaka dolazi se do upoređivanja odnosa snaga, bitnog činioca pri određivanju vojne politike. Sredstva se sastoje od oruđa za razaranje, jedinica svih stepena i od složene organizacije — neophodne za obuku i upotrebu jedinica i naoružanja u miru i ratu. Za sve vreme mira vojna politika daje ton aktivnosti u pripremi tih sredstava i određuje red hitnosti u njihovom ostvarivanju, a postizanje potpunog cilja, koje zahteva izvanredne ekonomske i organizacijske napore, sastojće se u stvaranju potencijalno jače vojne sile nego što je može imati pretpostavljeni protivnik. Delimični rezultati, ispod najnužnijeg minimuma, skoro su beskorisni, pošto je samo ravnoteža snaga u stanju da pruži trajniju zaštitu od agresije, a ona se postiže stvaranjem takve vojne sile koja će ne samo pružiti otpor agresoru, već mu dati i dostojan odgovor. Pri sprovođenju te opšte vojne politike biće često neophodno da se postupci raspodele po vremenu u kome treba određeni program ili zadatke sprovesti u život. Trajanje tih vremenskih perioda i kriterijum raspodele, naravno, ne mogu se postavljati proizvoljno, već na osnovu znanja ocene i dobrog poznavanja

nja prioriteta pojedinih postupaka, kao i vremenskih granica koje — kad se prekorače — dovode do gubitka aktuelnosti tih postupaka i preduzetih mera. Vojna politika mora se brinuti i o usklađivanju pojedinih međusobno odvojenih postupaka i mera koji, ponekad, nisu čak ni u saglasnosti jedni s drugima, ali im je krajnji cilj isti — realno postizanje delimičnog ili potpunog povećanja vojne moći.

Vojna politika jedne zemlje mora da se uklopi u sistem prijateljstva i savezništva, koji proističe iz njene spoljne politike i pretstavlja određene koncepcije osnovnih nacionalnih zahteva, shvatanja o političkoj koegzistenciji, građanskom progresu i zajedničkim istoriskim aspiracijama. No, bez obzira na to, vojna politika ne sme nikad prenebregnuti zahteve za sigurnošću zemlje — taj osnovni imperativ koji nikada ne zastareva. Danas, istina, postoje razni ugovori, kao i među i naddržavne institucije, ali odugovlačenje i sporost u njihovom funkcionisanju mogu poslužiti kao mamac agresoru, orijentisanom na potcenjivanje utvrđene međunarodne prakse, da iznenadnom agresijom stavi posmatrača pred svršen čin. Još ako je i žrtva nedovoljno pripremljena, tada ovakva agresija pretstavlja najopasniju eventualnost. Zbog toga ma kakav bio vojni program zemlje, naporu se moraju sasrediti, prvenstveno, na sprečavanje iznenadne agresije kako bi se spasla osnovna dobra zajednice, kao što su nacionalna nezavisnost, ustanova države i izražavanje volje naroda u saglasnosti s osnovnim zakonima. To je osnovni zadatak i primarni cilj vojne politike na kome se mora zasnivati svaka politička i tehnička aktivnost, kao neophodan uslov za postizanje svakog drugog cilja. Ako to isto posmatramo sa gledišta sistematizacije, politički aspekti problema pokazuju se u trajnim i opštim zadacima koje izvršavaju oružane snage, a tehnički aspekti u svemu

¹⁾ Gen. di C. A. Paolo Supino, I determinanti tecnici di una politica militare, *Rivista militare*, Italija, jun 1957.

onome što doprinosi trajnoj, pogodnoj i efikasnoj vojničkoj moći države, vodeći računa o okviru u kome njene oružane snage mogu djelovati. Usklađivanje jednog i drugog aspekta je nužno i neophodno, jer svaki vojni potez mora voditi računa o tehničkim mogućnostima, kao što se i svako tehničko ostvarenje obično naslanja na političku podlogu.

Eventualna iznenadna agresija zahteva skoro neposredno reagovanje i otpor efikasne vojne organizacije. Otpor će zavistiti od dobre građanske organizacije, a reagovanje vojnog aparata i od savremenih sredstava koja treba da zagarantuju neposrednost i silinu akcije. Tako postavljen program prenosi se na organizacijsko polje, gde je potrebno utvrditi osnovne karakteristike savremenih oružanih snaga. Na tom polju, mada se obično govori o »kombinovanim snagama«, ipak nije reč o ostvarivanju apsolutne premoći bilo kog roda oružja — u odnosu na odgovarajućeg protivnika. To bi bio gigantski napor problematičnog uspeha, pogotovu kad se imaju u vidu evolucija naoružanja i razvoj tehnološkog procesa. Mnogo je celishodnije orijentisati se na postizanje prednosti na polju onog oružja koje će biti najefikasnije u najverovatnijim i najopasnijim situacijama, ne vodeći računa o tome kome rodu ili vidu to oružje pripada. Zašto? Pre svega zbog toga što agresor, procenjujući rizik koji je uslovljen samim aktom agresije, u isto vreme i sa jednakom brižljivošću ocenjuje i mogućnost da se na njegovu akciju odgovori istom merom. Problem je, dakle, kako to Supino ističe, u tome da se udari što jače pre nego smo i, sami udareni ili, ukoliko to nije moguće, udariti tako da to neprijatelj što jače oseti. Dobra priprema zemlje i vojske u tom pogledu ogledaće se u njihovoj sposobnosti da izdrže prvi, iznenadni udar neprijatelja.

Sposobnost oružanih snaga da izdrže udar i zagarantuju integritet nacionalne teritorije postiže se vojnom organizacijom zasnovanom na principu »uvek spreman«. No, za takvu organizaciju nije dovoljno obezbediti samo materijalna sredstva, već je treba izgrađivati na političko-strategijskoj doktrini, kadroja da potstakne razvoj viših ljudskih vrednosti, kao što je, na primer, nesalomljiva volja za otporom, koje su uslov za uspešno prebrođavanje početne krize.

Ako se prihvate načela iznetih teza, onda rešenja prožeta tradicionalnim kriterijumima više ne odgovaraju. Pa i činjenice pretežno tehničkog karaktera jasno pokazuju zaokret u primeni organizacijskih normi oružanih snaga. Štaviše, neke od njih, na određeni način, utiču i na određivanje konkretne vojne politike. Te su činjenice: upotreba nuklearnog oružja u strateške i taktičke svrhe, izvanredan razvoj vazduhoplovnih snaga, i rakete srednjeg i velikog dometa. Zapažene su, takođe, i sve trajnije kombinacije vidova i rodova oružanih snaga, čak i u manjim borbenim epizodama, naročito u okviru KoV i vazduhoplovstva, kao i izrazita mehanizacija KoV.

Pri razmatranju efikasnosti nuklearnog eksploziva čovek nailazi na čitavu zbrku misli, među kojima su najneprihvatljiviji stavovi onih pisaca koji tvrde da je atomska bomba, potpunim razaranjem u nultoj tački eksplozije, očistila i vojnu nauku od svake misli koja je postojala pre toga. Ne umanjujući efikasnost nuklearnog eksploziva ne samo u oblicima u kojima se on već pretstavio u ratu, već i u oblicima u kojima bi se mogao pojaviti u eventualnom budućem sukobu, treba shvatiti da je vrlo opasno negirati čitavu operativnu praksu izgrađenu pre početka atomske ere. Najkorisnije bi bilo trezveno razmisliti o tome koliko se atomska opasnost — bilo neposrednim učinkom, bilo posrednim rezultatima — odražava na operativno rukovođenje, organizaciju i upotrebu oružanih snaga. Ne treba izgubiti iz vida i mnoge druge aktivnosti pre i posle eksplozije atomske bombe, zbog čega će rat ostati i dalje kompleksan uprkos elementarne jednostavnosti atomske intervencije. Prihvatljivi stavovi u očekivanju nuklearne akcije sastojali bi se, uglavnom, u tome da se neprijatelju ne pruže rentabilni ciljevi (dekoncentracija snaga) koji bi ga potstakli na upotrebu atomske bombe, kao i da se deštuje, u uslovima mesta i vremena, na taj način da njena primena postane manje verovatna i manje opasna.

U doslovnom tumačenju, izbegavanje koncentracije znači odricanje od ostvarenja nadmoćnosti snaga, a bez te nadmoćnosti, na određenom mestu i u određenom trenutku, ne postoji verovatnoća da će se postići uspeh. Zbog toga se ni navedeni zahtev ne može shvatiti doslovce,

već u mnogo širem smislu, čije granice određuje nivo današnjeg tehničkog razvoja svih drugih ratnih sredstava. Pri razmišljanju o tim pitanjima treba se potsetiti da koncentracija snaga znači danas, pre svega, koncentraciju vatrene moći, pa tek potom koncentrisanje ljudi i sredstava, pri čemu manevar vatrom i pokretljivost jedinica dobijaju posebno značenje. Zahtevi za koncentracijom koji će i dalje biti na snazi, kao i neprekidno povećavanje pokretljivosti, navode na zaključak da će u budućim operacijama noć i uopšte uslovi ograničene vidljivosti imati onaj značaj koji je dosada imao dan, čak iako se usavrše sredstva za otkrivanje ciljeva. Pa i meteorološke prilike, koje su dosada smatrane nepodesnim (kiša, magla, vetar), smatraće se dobrodošlim za dejstvo u novim uslovima. S druge strane, sve te karakteristike budućih ratnih dejstava zahtevaju odgovarajuća umna i fizička naprežanja ljudi, posebno komandnog kadra, kao i odgovarajuću opremu za dejstvo u najtežim uslovima.

Vazduhoplovne snage će, uglavnom, koristiti treću dimenziju koja je od interesa za kombinovane operacije. Pristup trećoj dimenziji osetno je proširio operativne mogućnosti i duboko preobrazio ocenu taktičkih i strategijskih elemenata, zasnovanu samo na dvodimenzionalnim iskustvima. Opasnost vertikalnog okruženja lišila je klasične naredbe stvarnog sadržaja. Dosada su, pored ostalog, i dobro branjene prirodne i veštačke prepreke davale vrednost staroj koncepciji o prvom istaknutom cilju vojske na bojnem polju. Danas se jednim jednim skokom mogu izbeći i protivničke trupe i prepreke ili, naprimer, pomorska blokada, i dohvatiti one vitalne zone i najosetljivije tačke neprijateljske teritorije kojima se pre moglo prići samo tegobnim, i po fazama razbijenim, operacijama isključivo KoV. U novim uslovima sve su karakterističnija kombinovana dejstva KoV i vazduhoplovstva. Ta dejstva, i na širem planu dejstva snaga transportovanih vazduhom, daju brzini intervencije gipkost, a vazdušnim snagama mogućnost da ovladaju i očuvaju objekte koji su u nadležnosti KoV. Stoga su kombinovane snage operativno sredstvo u kome su objedinjena specifična dobra svojstva i vazduhoplovstva i KoV, pa se na njih sve više računa ne samo u pogledu taktičke, već i njihove organske

kombinacije. Štaviše, već se pod nazivom »snage transportovane vazduhom« podrazumevaju; i u praksi okupljaju, razne organske kombinacije KoV i vazduhoplovstva s ciljem da se time naznači njihov tražni karakter. S druge strane, važnost vazduhoplovnih sredstava kao nosilaca nuklearnih zrna neprekidno opada. Taj posao preuzimaju vođene i slobodne rakete manjeg i većeg dometa, već prema tome da li su u pitanju strategijski ili taktički ciljevi. One imaju veliku brzinu, praktično su nezadržive, a relativni nedostatak njihove tačnosti nadoknađuje se širinom zone eksplozije i ponavljanjem udaraca. No, i kod kombinovanih snaga ne treba zanemariti činjenicu da su varijante njihovog unutrašnjeg sastava i učesća raznih rodova ograničene tehničkim nivoom vazduhoplovnih sredstava, a da im je upotreba u praksi uslovljena dostupnošću neprijateljskom vazdušnom prostoru, tj. lokalnom i povremenom prevlašću u vazduhu.

Pažnja koju zaslužuju snage koje se prenose vazduhom uslovljena je: ulogom koju imaju u opštem procesu povećanja pokretljivosti KoV; njihovom podesnošću za brze i snažne akcije »kao odgovor« u slučaju iznenadne agresije; mogućnošću da se primene kao jedan od krakova manevra trećom dimenzijom pri izvođenju složene operacije, koja ima za cilj okruženje i potpuno uništenje neprijatelja. Sem toga, snage koje se prenose vazduhom najefikasnije su sredstvo protiv sličnih neprijateljskih dejstava koja će najverovatnije biti deo budućih operacija.

Integralna mehanizacija kopnene vojske može se s teoretskog gledišta smatrati svršenim činom, iako to u praksi nije ostvareno u obimu koji bi danas bio potreban. Mehanizovane jedinice ističu se pokretljivošću, njihova vatrema moć je na visokom nivou jer se mogu opremiti sredstvima velike efikasnosti, a povredljivost im je smanjena time što predstavljaju pokretljiv cilj, što su zaštićene oklopom ili oblogama i što se mogu uspešno maskirati. Razvoj mehanizacije upućuje na zaključak da u savremenoj vojnoj misli treba sve manje insistirati na tome da je čovek dominantno oruđe bitke (takav se zaključak ne odnosi na komandni kadar). Figura tradicionalnog borca kao nosioca individualnog oružja, pošto je prevaziđen i stadijum poslužioca jednog oružja u ko-

lektivu — odeljenju, znatno se izmenila: on je postao rukovalac borbene mašine koja sve češće pretstavlja, ustvari, udruživanje oružja i transportnog sredstva. U tom svetlu Supino i smatra da će budući rat biti oštar sukob mašina i sistema mašina.

Ne treba prećutati da osnovni udarac ideji o integralnoj mehanizaciji sasvim sigurno proizilazi iz atomske opasnosti i zahteva za kontrolisanom dekoncentracijom snaga koju ona sugerira. Ali se takva dekoncentracija ne može prihvatiti bez obezbeđenja brze koncentracije neposredno pred akciju, a ova je, pak, uslovljena i ostvarljiva jedino mehanizovanim snagama i kombinacijom KoV i vazduhoplovstva.

Na kraju Supino zaključuje da shvatiti na vreme evoluciju ideja i činjenica, znači pripremiti uspeh. On zanemarivanje evolucije izjednačuje sa kretanjem zatvorenih očiju ususret nepoznatom. Međutim, nije dovoljno samo shvatiti evoluciju već treba i organizacijske postupke i celoku-

pnu pripremu oružanih snaga uskladiti s tim evolutivnim putem, bez pretenzija da se odjednom postigne sve i sa jasno određenom težnjom da se izbegnu nagli i veliki skokovi koji dovode do teško ostvarljivih tehničkih programa i izuzetnih finansijskih napora. Pri tome je potrebno izvesno osećanje realnosti kako bi se u praksi ostvarilo ono što je najbitnije i najpotrebnije u datoj situaciji, spremno rušeći, ako je to potrebno, neka dosadašnja shvatanja.

*

Ovaj prikaz donosimo zato što je članak zanimljiv i pored toga što u njemu ima i takvih postavki s kojima bi se retko ko mogao složiti (naprimer, ona o značaju i ulozi čoveka), kao i toga što u čitavom članku, a naročito u prvom delu, provejava duh blokovske politike i neverice u mogućnost koegzistencije.

Seš

General Šarl Ajre: ILUZIJA ILI STVARNOST APSOLUTNOG ORUŽJA

Pojava nuklearnog, odnosno termonuklearnog oružja, izazvala je među vojnim piscima-teoretičarima u svetu interesantnu diskusiju po pitanju da li je ovim novim sredstvom najzad dobijeno, tako dugo očekivano, *apsolutno oružje*, ili je ono samo jedno kao i svako drugo oružje pre njega. Mišljenja su se podelila i general Ajre, poznati francuski vojni pisac, čiji su članci dosada već više puta prikazivani u *Vojnom delu*,¹⁾ pokušao je da, kroz članak pod gornjim naslovom,²⁾ odgovori

Kao moto svom članku Ajre se poslužio poznatim rečima generala Fulera »da je zbog privrženosti načelima uništeno u ratu više armija, izgubljeno više bitaka i ljudskih života nego zbog bilo kog drugog razloga«. Zatim se, u uvodnom delu, zadržao na upotrebi nekih novih izraza pristalicama i jednog i drugog mišljenja.

¹⁾ Vidi *Vojno delo* br. 4—5/56 str. 107 i 10—11/56 str. 127. (Navedeni su samo članci za poslednje dve godine — prim. V. H.)

²⁾ Illusion ou réalité de l'arme absolue, par le général Charles Ailleret, *Revue de défense nationale*, Francuska, jul 1957.

u vojnoj terminologiji čiji smisao nije tačno određen i koji su u stanju da stvore priličan nesporazum jer se zvučnošću svog imena više oslanjaju na intuiciju nego na logiku onoga ko ih koristi. Kao primere izraza ovakve vrste Ajre navodi: *dominantno*, *poslednje* i *apsolutno oružje*.

Svi oni koji osporavaju *apsolutnost* nuklearnom oružju, oslanjaju se pri odbrani svog gledišta skoro uvek na istoriju, ratne principe i doktrine. Iskustvo je pokazalo, tvrde oni, da pri pojavi svakog novog oružja nikada »rethodna nisu naglo iščezla. Nova oružja su samo dodavana ranijim u cilju povećanja i razvoja njihove moći. No, ipak, ona su postepeno menjala principe taktike, strategije, kao i oblike rata, mada ih nikada nisu iz osnova preokrenuli. Najzad, ma koliko zastrašujuće delovala prva pojava nekog novog oružja i ma kakav nemir izazivalo ono kod ljudi, ne postoje slučajevi u prošlosti da savremenici tog novog oružja nisu pronašli odgovarajuće protiv sredstvo koje je svodilo na minimalan, ili bar prihvatljiv, rizik opasnosti koju je to oružje u početku najavljivalo. Pobornici ovakvog mišljenja tvrde da se ovi istorijski zakoni mogu

primeniti i kod nuklearnog oružja, koje će samo upotpuniti arsenal klasičnog oružja i da će dalje usavršavanje protivatomske zaštite u velikoj meri ograničiti dejstvo novog oružja. Iz toga zaključuju da nuklearno oružje, menjajući probleme rata, neće ih potpuno preokrenuti i da se njegov uticaj neće odraziti potpunom revolucijom u strategskoj ravnoteži.

Ajre smatra da su svi ovi argumenti pristalica negiranja apsolutnosti nuklearnog oružja vrlo sumnjivi i želi da odmah prvo njima odgovori. U prošlosti se dešavalo, kaže on, da su izmene u naoružanju imale za posledicu potpunu promenu uobičajenih formi rata. Zatim daje istoriski presek uticaja razvoja naoružanja od 1870—1939 godine. Naprimer, u ratu 1870 godine moć oružja bila je dosta ograničena i kretanja pod vatrom (kao i juriši na položaje) bila su, strogo uzevši, mogućna. Već u Prvom svetskom ratu, pošto su u međuvremenu automatska oružja i poljski brzometni topovi usavršeni, stvorena je nova situacija: bezuspešni pokušaj manevra, utapanja u mrežu rovova iskićenih mnogobrojnim nizovima žičanih prepreka itd. Tu se ostalo sve dok novi progres naoružanja, pojavom tenkova i jurišnih aviona, nije dopustio da se odatle izide, najpre bojažljivo oko 1918, a zatim smelo i bez ograničenja u 1940 godini. Da li se može tvrditi da tada, tim razvojem naoružanja, nije bilo dubokih promena oblika rata? Mada su izmene u povećanju efikasnosti dejstva pešadiskog i lakog artiljeriskog naoružanja izražene relativno skromnim koeficijentima, koji nisu prelazili nekoliko desetina, ipak su one bile dovoljne da pokretni rat pretvore u pozicijski, odnosno u rat iznuranja. Čoveka samo može da iznenadi sa kakvom su sporošću intelektualnog prilagođavanja, naročito u okviru taktike i strategije, reagovali učesnici tih uzastopnih ratova. No, Ajre ne želi da dovodi u sumnju ove lekcije iz vojne istorije. On samo smatra da se one, ukoliko bi bile i sasvim tačne, ne bi mogle primeniti u slučaju nuklearnog oružja, pošto se kod njega koeficijent povećanog dejstva, u odnosu na ranije eksplozive, ne računa više sa nekoliko desetina već, prema slučaju, sa nekoliko stotina i desetina hiljada. Ako se, naprimer, uporedi praktična efikasnost jednog nuklearnog projektila, racimo od 20 kilotona, videće se da on zamenjuje 1.500—3.000 tona klasičnih projektila. Ka-

da se njegov efekat dejstva uporedi sa brojem osoblja — posluge koja njime rukuje, onda izlazi:

— da jedan avion koji nosi samo jedan nuklearni projektil, zamenjuje 300 — 600 aviona od kojih bi svaki nosio 5 tona klasičnih bombi;

— da jedno artiljerisko oruđe koje izbacila samo jedno nuklearno zrno zamenjuje, u najmanju ruku, moćnu koncentraciju od nekih 1.000 i više topova.

Ako bi se iste procene vršile sa još mnogo moćnijim termonuklearnim projektilima, koji raspolažu još većom snagom megatona, dobili bi se još veći koeficijenti. Za ovakav efekat rušenja klasičnim sredstvima bilo bi potrebno više stotina hiljada tona projektila, izbačenih iz više desetina hiljada aviona.

U pogledu njihovog isticanja poznatog principa odbrane, tj. da se svakom novom oružju skoro uvek pronalazi i njegovo protiv sredstvo, treba odgovoriti da, ako je to dosada i bilo relativno tačno, to je dolazilo otuda što se borba između zrna i oklopa odvijala u jednom klasičnom svetu koji se mogao smatrati prilično homogenim. Kada su zrna iz automatskog oružja (odnosno parčići granata) onemogućila pešadiji da se otkriveno prebacuje na bojištu, nije bilo lako, iako je to ostvareno, da se pronađe zaštitno sredstvo — oklop, koji je kasnije omogućio i pronalazak motora kombinovanog sa gusenicom. Kada je tenk postao gospodar bojišta, opet nije bilo lako pronaći topove sa zrnima velike početne brzine, siline i otpornosti radi probijanja i najsolidnijeg oklopa.

Borba započeta još sa prvim ljudima između zrna i oklopa, ustvari između dveju uporednih klasičnih tehnika — razaranja i zaštite, dobijala je, za kraće ili duže vreme, naizmeničan ishod, tj. čas je jedna a čas druga imala prevagu. Ovakav se razvoj i jedne i druge tehnike nastavio dugo i skoro istovetno. No, sada je otkrivena tehnika nuklearne eksplozije koja, u domenu efikasnosti razarajućih sredstava, čini neverovatnan skok na skali njihove jačine, pošto se izražava koeficijentima koji se penju na hiljade, pa čak i na desetine hiljada u odnosu na dosadašnje — klasične eksplozive. Da bi se suprotstavilo ovoj novoj tehnici razaranja, potrebno je da tehnika zaštite načini isti takav kvalitativni skok u efikasnosti, i to bar iste veličine, a poželjno je i više, u poređenju sa tehnikom razaranja nu-

klearne eksplozije. Međutim, Ajre misli da tehnika zaštite ne može da učini takav skok sve dok se nalazi u klasičnim formama, tj. sve dok koristi ista sredstva za izvođenje zemljanih i betonskih radova, odnosno ista oklopna sredstva koja su bila i ranije. Zasada ne postoji nikakav znak da bi se uskoro, u uslovima korišćenja energije iz atomskog jezgra, koja omogućuju rušenja tako velikog obima, mogla dobiti sredstva u cilju zaštite ljudi, materijala i instalacija od dejstva takve eksplozije. Ovo, neosporno, teorijski nije nemoguće, ali prema sadašnjem stanju stvari, to predstavlja samo daleku mogućnost. Stoga nema mesta predviđanju pobornika ovog mišljenja da će razvoj zaštitnih sredstava omogućiti da se opasnost od nuklearnih eksplozija, upućenih na jedan cilj, svede na minimalnu ili bar »prihvatljivu« meru.

U jednom ratu, u kome bi neprijatelj napadao jedino vojne ciljeve i upotrebio nuklearna sredstva radi njihovog uništenja, primena klasičnih sredstava zaštite, saobraženih novom obimu razaranja, mogla bi besumnje umnogome da zaštiti stanovništvo u blizini napadnutih objekata i osetno mu smanji gubitke. Isto tako, ukoliko bi neprijatelj želeo pošto-poto da uništi izvestan određen cilj i pritom upotrebi određenu količinu nuklearnih sredstava, on bi u tome bez daljnega i uspeo. S obzirom na to, zaštita jednog objekta ubuduće imala bi jedino smisla u slučaju kada napadač ne bi raspolagao, po količini ili njihovoj moći, neophodnim nuklearnim projektilima za razaranja ili paralisanje dotičnog objekta.

Ukratko, ako se tvrdi da nuklearno oružje nije apsolutno i da će se ono samo priključiti ostalim već postojećim oružjima, kao i da neće preokrenuti vojnu veštinu, onda je to zabluda. Nuklearno oružje, s obzirom na to da ne postoji nikakav zračak nade da će se protiv njega uskoro moći naći dovoljno efikasna zaštita koja bi razdelila na hiljadu i deset hiljada delova njegovu razornu moć, predstavlja zasada takav faktor koji radikalno menja sva dosadašnja vojnička shvatanja, kao i svaku ravnotežu snaga u svetu.

U daljem delu članka Ajre odgovara onima koji zastupaju suprotno gledište, tj. da je nuklearno oružje apsolutno i toliko moćno da, praktično, čini nekorisnim

druga klasična oružja, odnosno da ih svodi na minimalnu i čisto pomoćnu ulogu.

Neosporna je činjenica da nuklearno oružje daleko nadmašuje klasična oružja u pogledu masovnog razaranja. Bilo na kakav način upotrebljeno (iz aviona, topa ili nekog oruđa sa sopstvenim pogonom), ono skoro trenutno, bez ikakve prethodne logističke pripreme (koja je obavezno pratila akciju dojučerašnjih snaga), postiže daleko efikasnije rezultate. Međutim, ukoliko je ono po svojim osobinama oružje »na veliko«, ono, obratno, nije oružje »na malo«, pošto prestaje da bude rentabilno kad su u pitanju ciljevi vrlo malih dimenzija, široko rasuti i zaklonjeni, jer bi se za njihovo uništenje moralo sistematski tući celo bojište, pa čak i ratište. Ovakvo tučenje imalo bi za posledicu, osim koštanja, ogromna razaranja i žrtve među neboraćkim stanovništvom, tako da se ono samo po sebi isključuje kao uobičajeni ratni postupak.

Nuklearno oružje ne može se koristiti — što je važno s obzirom na današnje prilike u svetu — ni protiv grupa gerilaca, infiltriranih komandosa ili padobranaca koji dejstvuju među stanovništvom koje im je prijateljski naklonjeno. Protiv ovih ciljeva jedino će se moći upotrebiti tradicionalno pešadisko oružje i, ako je nužno, topovi, tenkovi i klasični avioni za podršku, koji bi protiv njih usmeravali jačinu dejstva prema potrebi i u granicama koje bi omogućavale još uvek tačno osmatranje dejstva upotrebljenog oružja. Prema tome, pojavom nuklearnog oružja ne postavlja se pitanje iščezavanja klasičnih rodova vojske kao takvih, već su za budućnost potpuno eliminisane guste i masovne koncentracije ovih rodova, naročito artiljerije, oklopnih jedinica i vazduhoplovstva. Ustvari njegovim postojanjem, s obzirom na to da mu je upotreba mnogo jeftinija, pogodnija i elastičnija, zastarevaju samo izvesni tradicionalni načini dejstva klasičnih rodova vojske a nikako sami ovi rodovi.

Isto tako, u pogledu drugih načina dejstva klasičnih rodova, koji dolaze kao dopuna akcijama masovnog uništavanja važnih ili prostranih ciljeva, a naročito u svim oblicima dejstva »na malo« itd., klasični rodovi su vrlo daleko od toga da pripadaju prošlosti.

Samo nuklearno oružje moglo bi da obrazuje i poseban sistem naoružanja. Takav bi sistem obavezno obuhvatao čitav

niz sredstava čija bi skala jačine (moći) omogućavala pronalaženje rešenja za veći broj situacija koje se u ratu mogu pojaviti. U toj skali jednorodnog sistema nuklearnog naoružanja, počev od pištolja do bombe od deset megatona, ne bi trebalo da nedostaje ni jedna lestvica kako neprijatelj ne bi to iskoristio za preduzimanje akcija koje bi ostale bez odgovora.

Trenutan zaključak Ajreov bio bi da se nuklearno oružje, bez vrlo velike obzirivosti, ne može smatrati apsolutnim oružjem, stim što je zadržao pravo da se na ovo pitanje ponovo vrati malo kasnije. Zato u daljem delu članka on i pokušava da definiše njegovu pravu prirodu.

*

Mogućnost masovnog razaranja, koja daje nuklearnom oružju ogromnu efikasnost, unela je u vodenje rata potpuno nov i bitan element. Dosada nijedno oružje nije omogućilo da se potpuno razori jedna zemlja. Da bi se u tome donekle uspelo, nekada je najpre trebalo osvojiti tu zemlju, pobiti stanovništvo i spaliti sve ono što se nije htelo opljačkati. Trebalo je, dakle, najpe potući neprijateljsku vojsku da bi se otvorili putevi za invaziju, postupak koji je ponekad bio dosta dug i često neizvestan. Potpuno uništenje zemlje moglo se, prema tome, postići samo borbom prsa u prsa.

Pre nekih trideset godina pristalice Duetove teorije bombardovanja u cilju razaranja moći neke zemlje, mislile su da bombardovanja iz vazduha mogu da nanesu tako nepopravljive gubitke i štetu izvesnoj zemlji da je primoraju da odustane od dalje borbe, odnosno daljeg vodenja rata. U stvari, iskustvo je pokazalo da su čak i najsnažnija klasična bombardovanja mogla jedino da nanesu teške gubitke stanovništvu i ratnoj ekonomiji jedne zemlje, ali nisu bila u stanju i da je unište. Jednom reći, materijalna sredstva za napad sa ostojanja (sa daljine) na neprijateljsku zemlju nikada nisu bila dovoljno moćna da bi je mogla potpuno paralisati ili uništiti.

Nuklearno oružje donosi sobom tu novinu, što je ono prvo oružje koje omogućuje da se, iz daljine i vrlo brzo, zaista uništi jedna zemlja. U tom svojstvu samo — pazeći dobro šta se ovim želi reći — ono može biti kvalifikovano kao apsolutno oružje. U ovom smislu ono je apsolutno oružje kao što je to i automatski

pištolj u rukama pojedinca pošto omogućuje da se na ostojanju (njegovog dometa) uništi protivnik, te tako svaku borbu prsa u prsa čini izlišnom. Ali, s druge strane, nuklearno oružje nije apsolutno, kao što to nije ni automatski pištolj, pošto ono očigledno ne odgovara za svaki slučaj borbe, bilo zato što ga jedna strana ne želi upotrebiti iz bojazni da ne doživi iznenađenje (prilikom obračunavanja sa protivnikom) koje bi prevazišlo njenu nadmoćnost u tom oružju, ili zato što bi usled iznenađenja ili na neki drugi način ta strana mogla biti primorana na borbu prsa u prsa koja joj ne bi više dopustila mogućnost da se odvoji od neprijatelja radi upotrebe vatrenog, odnosno nuklearnog oružja.

Otuda se i čovek koji živi u oblastima gde je lična bezbednost još uvek relativna, ne oslanja radi svoje zaštite samo na vatreno oružje. On isto tako mora biti izvežban da se bori i pesnicama, nogama, da se koristi veštinama džiu-džica itd.; na taj način on se može suprotstaviti svakom napadu, u bilo kojoj formi i ma kakva bila njegova silina. Ista je stvar i sa pojedinim narodima ili grupama naroda.

*

Ako se snage naoružane nuklearnim oružjem i snage naoružane klasičnim obavezno dopunjuju radi obrazovanja jednog jedinstvenog sistema naoružanja, nije obavezno da one i dejstvuju u zajednici. Mnogi se vojni pisci trude da zamisle oblik bitke aviokopnenih ili aviopomorskih snaga u okviru upotrebe nuklearnog oružja. To je očigledno interesantna pretpostavka, ali nije jedina, pa čak ni najverovatnija. Jer, pristupajući otvaranju vatre nuklearnim oružjem bez ograničenja, sasvim je moguće da sama ova vatra bude dovoljna za postizanje odluke, a da aviokopnene ili aviopomorske snage budu u vreme donošenja odluke prosto paralisane.

»Klasične snage« bi se tada upotrebile u onim oblicima rata u kojima nuklearna oružja ne bi bila upotrebljena ili bi bila upotrebljena vrlo ograničeno, odnosno te bi snage obrazovale još u doba mira možda samo štit koji bi omogućavao da se utvrdi očigledna agresija, pa da se onda svesno (planski), kao odmazda, upotrebe »nuklearne snage« za razaranja. Nuklearne i klasične snage su, dakle, potrebne radi obrazovanja jedinstvenog sistema

naoružanja, s obzirom na to da bi one mogle, već prema prilikama, djelovati u zajednici ili biti upotrebljene jedne iza drugih, a možda i jedne namesto drugih.

Da li se iz ovoga može izvući zaključak da dobar sistem naoružanja jedne zemlje treba da bude zbir ranijeg klasičnog tipa naoružanja i sadašnjeg nuklearnog oružja? S obzirom na to da privrede mnogih zemalja ne mogu više da podnesu ni ogromne izdatke na klasično naoružanje, to se jedno ovakvo rešenje očigledno ne bi isplatilo. Ustvari, s jedne strane, sistem nuklearnog oružja omogućuje da se masovna razaranja izvedu mnogo jeftinije nego što je to bio slučaj sa klasičnim sistemom. S druge strane, najskuplji elementi klasičnog sistema bili su baš oni koji teže ovim masovnim dejstvima. Ogromne količine municije koju je trebalo proizvesti, preneti i ispaliti, veliki broj tenkova i aviona koji je trebalo koncentrisati i sa njima vešto manevrovati, po cenu ogromnog utroška goriva i rezervnih delova, nemaju više smisla. Ajre je mišljenja da jedino klasične armije prilagođene operacijama »na malo« — treba i nadalje da postoje. Svakako da će one, u cilju zaštite ogromnih prostiranja na kojima bi se mogla odvijati njihova dejstva, morati sačuvati znatne efektivne, stim što bi ubuduće tempo njihovog snabdevanja teškim naoružanjem i municijom svake vrste mogao da oslabi. Na taj bi način one bile — bar u vreme aktivnih dejstava — mnogo jeftinije nego ranije armije klasičnog tipa. Tako bi se

postiglo da potpuno savremen sistem naoružanja, nuklearne snage plus klasične snage, bude podnošljiviji nacionalnim ekonomijama pojedinih zemalja nego raniji čisto konvencionalni sistem.

U zaključku Ajre predlaže sledeće:

— treba uticati da se termin *apsolutno oružje* napusti i zameni jednom opisnom rečenicom koja bi, na uštrb nešto veće dužine, dobila u jasnoći i preciznosti izraza;

— ponovo treba istaći činjenicu da su postojanjem nuklearnog oružja samo izvesne forme (načini) dejstva klasičnih rodova zastarele, a ne sami ovi rodovi kao takvi i da bi jedan jedinstven sistem odbrane, koji bi u isti mah obuhvatao i nuklearno i klasično oružje, mogao da se suprotstavi svim oblicima napada.

Što se tiče količine teškog klasičnog naoružanja koju bi trebalo zadržati ubuduće, zasada ne postoji nikakav stvarni element koji bi dopuštao da se to tačno predvidi. Verovatno da će to za organizatore oružanih snaga još dugo pretstavljati veliki znak pitanja. No, nešto je sasvim izvesno, a to je da danas postoje dve kategorije oružja koje će, po svoj prilici, činiti glavne stožere u budućem ratu. S jedne strane, nuklearne snage, a sa druge, brojna i snažna pešadija, dobro obučena, naoružana i opremljena, solidno organizovana i dobro rukovodena, sposobna za sve vrste zadataka koji joj mogu biti povereni.

V. H.

Potpukovnik V. F. Frenk: KLJUČ LEŽI U POKRETLJIVOSTI¹⁾

Krajnji cilj pokretljivosti je postizanje nadmoćnosti u borbi. Ovo je težnja svakoga komandanta, jer se svako trudi da svoje snage uvede u dejstvo pre no što se protivnik pribere i prikupi sopstvene snage i sredstva.

Mada je definisan cilj *pokretljivosti*, ipak njeno značenje nije potpuno određeno. Pokretljivost je označena kao kvalitet i stanje kretanja, a u vojnom smislu još i kao spremnost za brzi pokret. Tu se podrazumeva brzo prebacivanje snaga na što veća rastojanja. Ove snage su se sa-

stojale, a i sada se još uvek sastoje, od mašina i ljudi. Pri ovom se mašine smatraju kao sredstvo ne samo za pokret, već i za vođenje rata. Tokom vremena razvoj civilizacije usavršio je i ratno oruđe od prostog do savremenog naoružanja. Nekadašnji pokreti ljudi u borbi (peške i na konju) razlikovali su se od ovih sadašnjih (peške i na vozilu). Pri istraživanju najboljeg sredstva za pokret težilo se i usavršavanju naoružanja da bi se jednovremeno postigla i nadmoćnost u borbi. Čovek je neprekidno težio da pokret obavlja sve brže i brže. Otkrivanjem parnih mašina došlo je do promene pokretljivosti i kod armije. U ranija vremena bo-

¹⁾ The Key — Mobility by Lt. Col. W. F. Frank, *Armor*, SAD, jul — avgust 1957.

jišta su obuhvatala relativno male prostore, tako da je čovek (ili konj) mogao lako da savlada prostor i da još uvek bude sposoban za borbu. Pojavom železnice povećao se strategijski manevar, ali se pomoću novostvorenih vatrenih sredstava smanjio prostor taktičkog pokreta. Omogućen je pokret većih masa iz dubine i olakšano snabdevanje, ali se manevar na bojištu ograničio i smanjila pokretljivost dovedenih snaga. Sem toga, koncentracija većih snaga iz dubine bila je kanalisana raspoloživim železničkim linijama.

Pronalazak i razvoj eksplozivnih motora pružio je mogućnost da se reši problem kretanja na bojištu i proširi kanalisano kretanje železnicom. Prvi svetski rat bio je prva prilika za primenu ovog novog sredstva za poboljšanje pokreta. Međutim, armije su tada motorno vozilo smatrale kao ranije železnicu, tj. kao sredstvo za masiranje snaga i olakšano snabdevanje, a rovovski sistem je još više ograničio njihovo dejstvo na bojištu. General Fuler je pisao: »Taktički problem leži u ponovnom uspostavljanju pokreta, a kao prvo treba povećati i pojačati vatru«. Artiljerijske bitke su srušile i sravnile protivnički odbranbeni sistem, ali motorno vozilo nije omogućilo pokret napred; na bojištu je zavlado stagnacija. Moć i brzina motornog vozila nisu omogućile pokretljivost preko razorenog i preoranog zemljišta. Povećala se zavisnost upotrebe motornog vozila od putne mreže. Za savladavanje prepreka, poravnjavanje preoranog zemljišta i izradu kolonjskih puteva armijama su pridavane inženjerske ekipe. Sve veće potrebe zahtevala su nova transportna sredstva, a ova su opet povećala potrošnju goriva, zahtevala nove puteve i nove građevinske ekipe. Teža i brža vozila samo su obnovila i otežala problem. Tako se i u Drugi svetski rat ušlo sa pokretljivošću koja je, uglavnom, zavisila od putne mreže. Olakšano je snabdevanje i masiranje snaga na frontu, ali je vezanost za puteve bila slična kao i vezanost za železnice u Prvom svetskom ratu.

Početak Drugog svetskog rata tenkovi, motorizovane jedinice, transporter i samohodna artiljerija bili su elementi koji su trebali da obezbede pokretljivost. S obzirom na nemačka iskustva u postizanju pokretljivosti, Saveznici su formirali oklopne i mehanizovane divizije, kor-

puse i armije, pa ipak to nije pružilo mogućnost potpunog rešenja problema. Čak i danas, više od deset godina posle svršetka Drugog svetskog rata, malo je što učinjeno za postizanje veće pokretljivosti.

U jednom intervjuu uproleće 1956, feldmaršal Montgomeri je na ovo pitanje dao sledeći odgovor: »Današnje armije su u najširem smislu izgubile od svoje pokretljivosti; ostale su vezane za puteve i sa svojim ogromnim administrativnim aparatom postale glomazne«. Ovu je izjavu dao godinu dana posle one ranije, kada je rekao: »Ja sam za pokretljivost, apsolutnu pokretljivost. Velika opasnost leži u savremenoj opremi. Kada se na čoveka navali tolika oprema on ne može da krene«. Ne radi se tu o pretovarivanju ili zbijanju čoveka mnogobrojnom opremom koja mu pruža zaštitu, vatrenu moć i povećava udarnu snagu, već sve to čini oružane snage manje pokretljivim. Britanski maršal vazduhoplovstva Džon Slesor istakao je problem snabdevanja kada je u jednom skorašnjem predavanju zapitao: »U ratu u kome će nuklearno oružje biti upotrebljeno za razaranje naših komunikacija, možemo li obezbediti ogromne količine pogonskog goriva i municije koje zahtevaju savremene mehanizovane i oklopne divizije?«

Tako u mehanizovanim snagama komandanti nisu našli potpuni ključ pokretljivosti, jer su bili zaneti težinom ostalih problema (iznalazenjem pogodnog zemljišta, uklanjanjem usputnih prepreka i dr.), dok se njihova teška armija trošila i osipala do dolaska na front. Održati je sposobnom bilo je pravo čudo.

Avion, kao sredstvo ratne mašine koje se poslednje pojavilo, nudio je mogućnost postizanja najveće pokretljivosti. On se odlikovao brzinom, dometom, iznenađenjem i sposobnošću lakog savladavanja prepreka; no, njegove sposobnosti i ograničenja nisu u početku bili dovoljno poznati. Izvesni komandanti su ga smatrali sredstvom za produžetak dometa artiljerije i primenjivali su ga u ove svrhe. Drugi su, pak, u njemu videli sredstvo za pokret trupa i transport opreme.

Kao što su težili da postignu nadmoćnost u bici primenom oklopnih jedinica, Nemci su tako upotreбили i avion za postizanje dodatne nadmoćnosti, koristeći iznenađenje i masu — u pogodnom trenutku i na pogodnom mestu. Bitka za Krit

bila je probni kamen za vazdušni desant. Upotreba novog sredstva povećala je dinamičnost u borbi. Desant je spušten u tajnosti, iznenađenje je bilo postignuto, neprijatelj je bio savladan i bitka dobijena.

Shvaćena je činjenica da mnoga oruđa ne mogu biti prebaćena vazdušnim putem i da je otežano snabdevanje, ali zamisao o brzom prebacivanju dobro naoružanih pešadiskih grupa, sposobnih da pređu preko odbranbenog sistema i da se pojave u masi na određenoj tački, zasenila je dotadašnje iskustvo u borbi i mislilo se da je problem pokretljivosti rešen. Saveznici su požurili da ostvare zamisao koja je pružala mogućnost da se sa malo ljudi i veoma malo opreme postignu znatno veći rezultati. SAD, nesvesne troškova koje je koštao Krit, stvorile su jake vazdušnodesantne snage. Međutim, takve snage bile su skuplje i manje pokretljive od trupa na zemlji.

Interesantno je napomenuti da je Kritska operacija bila najveća samostalna vazdušnodesantna operacija u Drugom svetskom ratu. Posle toga, Nemci nisu nikada više primenili vazdušnodesantne trupe samostalno. Interesantno je još da Sovjetski Savez, koji je bio pionir masovnih vazdušnodesantnih operacija i koji je raspolagao brojnim padobranskim jedinicama, nikada ove nije primenio u toj ulozi. Operacija *Varsiti* bila je najuspelija saveznička vazdušnodesantna operacija. Napad na istočnu obalu Rajne uspeo je zahvaljujući vazdušnom desantu podržanom dalekometnom artiljerijom. Većina vazdušnih desanata ima ove slabosti: nedostatak teškog naoružanja; slabu otpornost prema tenkovima; otežan kontinuitet snabdevanja vazdušnim putem, potrebu za što bržim povezivanjem sa vlastitim kopnenim snagama radi postizanja odgovarajuće koncentracije mase i nadmoćnosti. Zbog svega toga, primena aviona kao sredstva za povećanje pokretljivosti nije potpuno uspeła, iako je on nudio brzinu, domet, tajnost, iznenađenje i upotrebu dovoljnih snaga.

U potrazi za sredstvima za postizanje nadmoćnosti u bici, komandanti su primenjivali i usavršavali svako ono sredstvo koje im je nudilo lakoću i brzinu pokreta. Železnica, motorno vozilo, tenk i avion su u svoje vreme služili odgovarajućoj nameni, pa ipak, nijednim od ovih sredstava

komandanti nisu postigli traženu pokretljivost.

Treba razlikovati pokretljivost od lakog i brzog transportovanja trupa. Nekada se i pešadija prebacivala na konjima, ali je to nije činilo konjicom. Danas se pešadija može transportovati železnicom, motornim vozilom i avionom, ali se ona bori pešice. Neosporno je da lakoća i brzina kretanja predstavljaju suštinu pokretljivosti, ali sama mašina i brzina ne čine pokretljivost. Ako mašina kao jedan od elemenata borbenih snaga ne čini pokretljivost, onda treba razmotriti drugi — ljude. Mnogi iskreno veruju da će pokretljiva i dobro naoružana pešadija odigrati odlučujuću ulogu u budućem ratu, kao i u prošlosti. Tako brigadni general Maršal ne veruje da pokretljivost dolazi poglavito od mašina koje daju brzinu i pouzdanost; po njemu ključ pokretljivosti je u ljudima. Kod ljudi mora postojati sposobnost i volja da se uđe u vatreni okršaj, izdrže udari neprijatelja, a potom najznačajnijom vatrom postigne nadmoćnost i savlada neprijatelj. Ova nadmoćnost ne mora uvek biti u broju, već u postupcima i metodama, tj. umešnosti u vođenju borbe.

U budućim ratovima komandanti će sa manje ljudi morati da izvršavaju teže i obimnije zadatke nego dosada. To znači da sposobnost ljudi mora biti iskorišćena do maksimuma, te treba čuvati njihovu energiju i ekonomisati sa njom do momenta kada treba izraziti željenu nadmoćnost u borbi.

Ako već postoji mašina kao sredstvo za olakšanje pokreta, onda kod ljudi treba razvijati izdržljivost, hrabrost i volju za borbom. Za ovom je potrebno smanjiti ili ukloniti zamor i strah kod ljudi, koji često predstavljaju uzrok nedostatka upornosti. Nije dovoljno samo potpuno opremiti ljude savremenim naoružanjem i obučiti ih njenoj pravilnoj upotrebi; tehnika se može lako savladati ako se ima dovoljno vremena. Suština je obezbediti da ljudi raspoloživo oružje upotrebe korisno i umešno. Za ovo je potrebna fizička i duševna priprema, koja se ne postiže samo hranom i odmorom. Izdržljivost je stvar nerava i njihovog reagovanja u vezi sa fizičkim sposobnostima. Ljudi fizički zamoreni sporo reaguju. Oni su svesni toga da u borbi brzina i delić sekunde znače život. Učine li najmanji propust, ra-

njavanje ili smrt su neizbežni. Kada se ljudi nađu u takvom stanju, postaju zaplašeni, preosetljivi, zlovoljni, a to im više smeta nego pomaže. Njihov interes se svodi na samoodržavanje. Nervi osećaju opasnost, a ipak ne mogu da se pokrenu, jer im je reakcija usled straha toliko jaka da im je sposobnost za pokret oslabila.

Ako ljudi ipak savladaju strah koji je rezultat umora, tada ne samo što neće biti fizički sposobni, već će i sav svoj napor usmeriti na prikupljanje snage i otklanjanje briga koje su dotada potkopavale njihovu fizičku sposobnost. Fizička snaga može biti razvijana samo do izvesnog stepena. Svako se može izvežbati da nosi teret do izvesne težine, a da pritom sačuva borbenu sposobnost. Sve što je preko ovoga, ne može se postići vežbom i imalo bi štetne posledice.

Kada se postigne željeni stepen izvežbanosti, ljudi se osećaju ponosnim na svoje fizičke sposobnosti, stiču poverenje i volju za borbu, što će ukloniti i strah, izuzev ako on ne potiče od nečeg drugog. Pri ovakvom stanju svesti ljudi će svuda ići dobrovoljno i činiti sve što se od njih bude zahtevalo. Poznati su primeri u istoriji gde su slabije, ali sveže i odmorne snage pobedile znatno jače, čije su fizičke i umne sposobnosti bile oslabile.

U težnji za što boljom pokretljivošću, paralelno razmatranje mašina i ljudi potpuno je razumljivo. Svaki od ovih elemenata zavisn je jedan od drugog. Razmotreni u međusobnoj harmoniji, oni predstavljaju osnovne elemente za postizanje nadmoćnosti u borbi, koji ostvaruju lakoću pokreta, brzinu kretanja, snagu, istrajnost i volju za borbom. Nije dovoljno samo raspolagati ovim elementima, već oni moraju biti pravilno organizovani i primenjeni.

Komandanti moraju imati moć predviđanja i maštu u rukovođenju operacijama; moraju biti sposobni da predvide šta će postići brzinom, a šta punom podrškom snaga u pokretu. Oni ne smeju biti spori ni u misli ni na delu. U dinamici će često odbaciti sav balast opreme koja je borcu dotada pružala udobnost, a sada ga sputava u napredovanju. Za obezbeđenje kontinuelne dinamike komandanti moraju smanjiti i kontrolu odozgo. U planiranju i izvršenju zadataka oni moraju na-

stojati da održe tok svojih razmišljanja na istom nivou elastičnosti sa trupom.

General Robinet ističe da: »u vojnom smislu pokretljivost ima znatno šire značenje od pokretljivosti tehničkih sredstava, pošto obuhvata i pitanje stanja svesti. Ako kod odgovornih vojnih rukovodilaca ovaj pojam ne postoji u njihovoj svesti, onda je pokretljivost — dinamika na bojištu nemogućna, iako je oprema i organizacija dovuštaju. Usled nedostatka dinamičnog razmišljanja proističu kruti i kratkovidni planovi, iz kojih sledeju tromne operacije koje će težiti »stagnaciji«.

Nije dovoljna taktička i strategiska rutina u planiranju. Komandanti moraju razmatrati i sposobnost snaga koje će izvršavati njihove planove. Mnogi posvećuju veću pažnju osposobljenju tehnike za borbu. U obuci ljudi najviše se vremena utroši na taktiku i pravilno rukovanje oružjem. Čemu ovo služi ako ljudi ne budu u stanju da primene ovu taktiku i oružje u savremenoj teškoj borbi? Komandanti moraju obezbediti potrebnu fizičku obuku ljudi, koja će im dati samopouzdanje i izdržljivost. Ljudi se ne mogu bacati u borbu kao mašine.

Komandanti ne treba da poseduju samo »dinamičnost misli« već treba da obrate i dovoljno pažnje na pokretljivost u smislu dotura. Nije tu u pitanju samo regulisanje neprekidnog snabdevanja, jer odgovarajuće vrste i količine potreba trupama na frontu moraju biti obezbedene, već je u pitanju zamena ljudi i popuna gubitaka. Uspehi mnogih stratega i taktičara kroz istoriju pripisani su i pravilnoj organizaciji njihove pozadine, pored dobrih operativnih planova. Ali su njihovi neuspehi neminovno bili označeni kao posledica nedovoljno obraćene pažnje na rad pozadine.

Upotrebljene i rukovođene snage, bez obzira na sastav, moraju biti i materijalno obezbedene. Da bi se održala stalna dinamičnost snaga u borbi nužne su ogromne količine potreba. Komandanti moraju posvetiti dovoljno vremena i pažnje materijalnom obezbeđenju jedinica. Pritom ne mogu biti više sigurni u materijalno obezbeđenje koje potiče iz luka i teče ustaljenim načinom snabdevanja železnicom i putevima. Eventualni nuklearni rat neće dozvoliti da se snabdevanje osloni na takav način. Krenuvši jednom u dejstvo, komandant se u materijalnom sri-

slu može osloniti samo na sopstvena sredstva kojima raspolaže i koja nosi sobom. Stoga borbene jedinice moraju ubuduće nositi sve one potrebe koje su im neophodne za život i borbu. Materijalno obezbeđenje mora olakšati komandantima organizaciju, upotrebu i podršku svojih snaga, tako da se one mogu sa uspehom upotrebiti u ma kom vremenu, na ma kom mestu, pod ma kojim uslovima i bez ograničenja.

Ako se ovo postigne, onda se može reći da ove snage poseduju pokretljivost. Ali ovu pokretljivost ne treba smatrati kao neprekidnu spremnost za kretanje. Komandanti su upotrebljavali različite mašine, pa ipak njima nisu postigli pokretljivost, jer one same sobom ne mogu upravljati i boriti se. Ljudi su

ti koji se bore, ali su oni subjekt kome nedostaje izdržljivost. Međutim, kad se ljudi kombinuju sa mašinama, obezbeđuje se volja za borbom i omogućava izdržljivost ljudi. Ipak, ova dva elementa moraju biti podržana, snabdevena i pravilno rukovodena, uprotivnom, njihova korisnost se gubi.

Jednom rečju, pokretljivost je sadržana u mašinama, ljudima, materijalnom obezbeđenju i rukovođenju. Ona je definisana kao »sposobnost lakog i brzog dovođenja snaga u dejstvo, pod takvim uslovima i na način koji će omogućiti maksimalno, efikasno sprovođenje komandantove volje, sve do postizanja određene cilja«.

D. M.

E. A. Non: TVRĐAVA I POLJSKO UTVRĐENJE

O odbranbenoj vrednosti stalnih i poljskih utvrđenja

Problem utvrđivanja jedne zemlje vrlo je složen i delikatan, kako u pogledu iznalaženja pogodnog rešenja, tako i s obzirom na finansisne mogućnosti i savremeni brzi razvoj tehnike naoružanja. Pisac ovog članka,¹⁾ u nameri da istakne potrebu za utvrđivanjem i u današnje atomske doba, razmatra razvoj tvrđave i utvrđenja kroz istoriju i iznosi neka ranija gledišta poznatih vojnih rukovodilaca o tom pitanju.

Pisac smatra da će država, koja ne želi, ili ne može u odbrani zemlje da primeni poznato načelo »da je napad najbolja odbrana«, najbolje učiniti ako pribegne aktivnoj i protivofanzivnoj odbrani. Protivofanzivu može izvoditi samo onda ako njene armije nisu u toku operacija pre vremena vezane ili utrošene. Sprečavanje neprijateljskog dubljeg prodora u unutrašnjost zemlje, njegovo kanalisiranje i u krajnjoj liniji zaustavljanje, pašće u dužnost, u većini slučajeva, posebnim jedinicama koje nisu u sastavu operativnih armija, ili jedinicama narodne odbrane. Ovakve jedinice zahtevaju posebne uslove za dejstvo i odgovarajuće

veštačko ojačavanje zemljišta. Kao prototip ranije pripremljenog i ojačanog zemljišta može se smatrati svaka tvrđava, kao i poljska utvrđenja koja su organizovana i izgrađena raspoloživim sredstvima samih jedinica-posada.

Zatim pisac analizira primenu zamisli o tvrđavi i utvrđenjima, s obzirom na uslove zaštite i dejstva. U pogledu taktičkog, operativnog, pa i strategijskog okvira u kome ova pitanja treba razmatrati, on ukazuje na odredbe o izvođenju odbrane u nemačkoj ratnoj službi (čl. 452): »Odbrana položaja, bez obzira da li je on jako utvrđen, organizovan na brzu ruku ili svim raspoloživim sredstvima, izvodi se po istim načelima. Dejstva branioca zavise od njegove namere, raspoloživih snaga i sredstava, prirodne ili veštački stvorene jačine položaja i vremena koje stoji na raspolaganju za organizaciju koju treba sprovesti«. U nemačkom generalštabu smatralo se da ne postoje bitne razlike između operacija oko tvrđava i poljskih utvrđenja. Jedinstvo doktrine utvrđivanja postizalo se kroz zamisao o tvrđavi i poljskim utvrđenjima.

Ova zamisao je stara koliko i rat, a zasniva se ne samo na potrebi zaštite od neprijateljskog dejstva već i na stvaranju uslova za što bolje dejstvo naoružanja. U daljem izlaganju pisac potkrepljuje ovu postavku analizom uloge oružja i tvrđava

¹⁾ Festung und Schanze, von E. A. Nohn, *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, Z. Nemačka, avgust 1957.

u Starom, Srednjem i Novom veku. Navodeći gledišta o ovom pitanju poznatih vojnih autoriteta u prošlosti, a posebno Vobana, Šarnhorsta, Klauzevica i Moltkea, pisac se zadržava na iskustvima iz Rusko-Japanskog i Prvog svetskog rata. Najzad ukazuje na iskustva u pogledu vrednosti tvrđava i značaja utvrđivanja u poslednjem ratu.

Drugi svetski rat razvio je trodimenzionalno vođenje rata koje je prevazišlo utvrđene zone svake dubine, obezbedilo dotadašnje strategijske koncepcije i dovelo do značajnih novina u taktici i izvođenju operacija. Ni Mažino linija ni Atlantski i Zapadni bedem nisu mogli opravdati očekivanja. No, primeri iz rata na Istočnom frontu potvrdili su teze o značaju i vrednosti utvrđenja. Kako Nemci, tako i Sovjeti suprotstavljali su se u utvrđenim položajima raznim opkoljavanjima, teškom artiljeriskom vatrom i jakim napadima, pri čemu je, naprimer, braniocima Lenjingrada, Kijeva, Moskve i drugih gradova uslo do od slabih položaja stvore duboke i utvrđene odbranbene zone. Operativni i strategijski značaj takvih ojačanih položaja rasvetljava studija Alfreda Filipa »Pripijetski problem«, u kojoj se tvrdi: »Da su Sovjeti izgubili Kijev (1941) i mostove preko Dnjepra, onda bi ne samo bio slomljen njihov otpor zapadno od Dnjepra, već bi bili dovedeni u pitanje i odbrana položaja na Dnjepru i opstanak 5 armije. Da Nemci nisu uspeali da brzo osvoje Kijev, Sovjeti bi dobili prvu bitku. Sovjeti su dobili u vremenu, uspeali da organizuju duboku odbranu u oblasti Dnjepra, te je Kijev, posle planskog i teškog napada, nešto kasnije pao«.

Sovjetsko rukovodstvo obuhvatilo je svojom koncepcijom vođenja pokretnog rata »otporne tačke«, »otporne centre« i »utvrđene zone«. Još je 1936 godine u sovjetskoj ratnoj službi bilo istaknuto: »utvrđene zone osiguravaju komandantu slobodu manevra i omogućavaju prikupljanje jačih snaga u cilju izvršenja odsudnog udara«. I pored sudbine velikih utvrđenja na Zapadu, posle rata se za utvrđene zone navodi: da treba da imaju zadatak zadržavanje neprijateljskog proboja, privlačenje i vezivanje jakih neprijateljskih snaga i sredstava, da čine osnovicu za razvoj sopstvenih ofanziva i da pružaju zaštitu odbranbenim snagama.

Prema razmatranjima sovjetskog pukovnika Lebedova (maja 1945) zamišlja se »da se posle proboja fronta na glavnom pravcu napada neprijatelj uvuče u »džepove«, čije ivice osiguravaju utvrđeni položaji i druga odbranbena zona. Pošto neprijatelj nema većih mogućnosti za razvijanje u pravcu bokova, osuđen je da u »džepu« bude uništen vatrom i protivnapadima branioca«. Izgleda da će organizacije utvrđenih zona, prema situaciji, imati i dalje veći značaj nego tvrđave.

*

Razvoj novih borbenih i saobraćajnih sredstava potvrđuje pravilnost zamisli o utvrđenjima. Razorna sredstva atomskog doba ponovo su oživila razmatranja o celishodnosti i vrednosti utvrđenja. Švedska je izgradila podzemna postrojenja za zaštitu stanovništva od dejstava atomskih eksplozija i ubitačnog zračenja. Nestaju nadzemne baze i uporišta mornaričkih i vazduhoplovnih snaga, položaji za dejstvo vođenih raketa i »infrastrukture« postavljaju se u stene i bunkere, a značajni i važni komunikacijski čvorovi premeštaju se pod zemlju. Ovakvi objekti treba da prvenstveno posluže za zaštitu od neprijateljskih dejstava, ali je pitanje da li se iz njih može i mora pri neposrednom napadu i dejstvovati. Da bi dobili široko polje dejstva, raniji fortifikacijski objekti imali su srazmerno visok nadzemni profil, pri čemu su pretstavljali i uočljive ciljeve za neprijateljsku artiljeriju. Potrebno je ispitati koliko treba obezbediti zaštitu na račun dejstva, jer periskop i druga pomoćna sredstva ne čine sve, a izgrađena utvrđenja ne mogu ostati tajna. Poljsko utvrđivanje, pored svojih slabosti, ima tu prednost što se može prilagoditi određenim strategijskim, operativnim i taktičkim situacijama i što može, po potrebi, biti ojačano, prošireno i produbljeno. U slučaju napuštanja utvrđenih položaja, oni se mogu brzo uništiti, a u slučaju promene fronta može se upotrebljivi materijal lako premestiti i ponovo iskoristiti. U doba mira neprijatelj ne može o projektovanim položajima ništa određenije saznati, pa ni stvarati neke sigurnije zaključke.

Ako se u nekoj srednjoevropskoj zemlji bez prirodno jakih granica postavlja pitanje primene stalnih i poljskih utvr-

denja, treba prethodno odgovoriti na pitanje: da li se pri jasnoj političkoj situaciji sa sigurnošću mogu odrediti strategijske koncepcije i pravac glavnog udara verovatnog neprijatelja? Ako to nije moguće, onda prvenstveni značaj dobija elastičan način utvrđivanja, pri čemu, pored operativnih armija mora da postoji i odgovarajuća organizacija narodne odbrane. Prikupljanje obveznika u velikim gradovima neće biti moguće, no treba organizovati snage u unutrašnjosti zemlje, koje bi za najkraće vreme mogle da stupe u dejstvo.

Utvrđivanje će i u budućnosti potpuno zadržati svoj značaj. Ukoliko vođenje rata bude pokretljivije, utoliko će se više nametnuti potreba za »čvorom« — koji održava strategisko tkivo. Ove će »čvorove« najpre pretstavljati stalni objekti, no uvek u sklopu poljskih utvrđenih zona, prilagođenih situaciji i potrebama narodne odbrane. Bez obzira na sve tehničke mogućnosti, presudnu ulogu će uvek imati pripremljenost odbrane, volja i moral branioca.

D. G.

Potpukovnik Vilijem Van Huk: ZADRŽAVAJUĆA ODBRANA OKLOPNIH JEDINICA¹⁾

Autor smatra oklopnu diviziju jednom vrstom ofanzivne formacije, koja je organizovana, opremljena, obučava se i upotrebljava za ofanzivna dejstva.

U bilo kom budućem ratu, kao što je to bilo više puta u prošlosti, SAD će upočetku biti primorane da vode odbranbene operacije, pošto neće biti ni potpuno spremne niti će imati potrebnu inicijativu za ofanzivu. Radi toga je za SAD pravilno shvatanje odbrane oklopnih jedinica veoma važno.

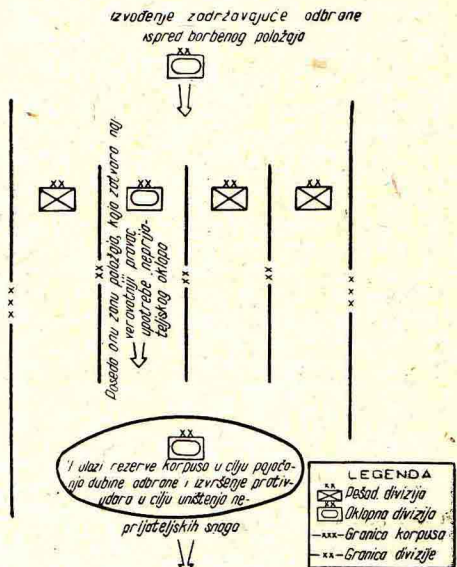
Prošle godine je koncepcija odbrane oklopne divizije bila izneta na savetovanje i diskusiju, te je dobijen veliki broj raznih mišljenja. Sada autor iznosi rezultate jednogodišnjeg rada na ovoj koncepciji, koju je Škola oklopnih jedinica proanalizirala, revidirala i preradila. Po svima bitnim tačkama doktrine za odbranu oklopne divizije saglasna je i Komandno-generalštabna škola.

*

Uloga oklopne divizije u odbrani korpusa. — Kada dejstvuje kao sastavni deo korpusa u borbi, oklopna divizija može biti upotrebljena:

1) da upočetku izvršava zadatke snaga u pojasu obezbeđenja ispred glavnog odbranbenog položaja;

2) da kao korpusna rezerva pojača dubinu odbranbenih položaja i po potrebi izvrši protivudar u cilju uništenja neprijateljskih snaga;

Šema 1

3) da posedne i brani onaj deo zone odbranbenog pojasa koji zatvara glavne puteve za nastupanje neprijateljskih oklopnih jedinica (Vidi šemu 1).

Od ova tri opšta zadatka drugi je najcelishodniji, jer omogućava upotrebu

¹⁾ Lt. Col. William Y. Van Hook, Mobile Defense by Armor, *Armor*, SAD, maj-jun, 1957. — Članak je redigovano predavanje koje je autor održao u Školi oklopnih jedinica Armije SAD, sa diskusijom.

oklopne divizije kao jedinstvene snage — protiv odlučujućih ciljeva. Oklopna divizija kao korpusna snaga za protivudar primenjuje ofanzivno dejstvo i time u potpunosti iskorišćuje svoje dobro poznate ofanzivne karakteristike i svoju jedinstvenu pokretljivost: vođenje borbe iz tenkova u pokretu.

Ističu se tri osnovne tačke doktrine, za sve vrste odbrane:

1) Upotreba snaga za obezbeđenje, da se otkrije vreme, pravac i obim neprijateljevog napada i da se on zadrži i dezorganizuje.

2) Izbor i uređenje borbene zone u cilju odbijanja, zadržavanja ili kanalisanja neprijatelja.

3) Upotreba rezervi u cilju odbacivanja ili uništenja neprijatelja putem protivnapadne akcije.

Ako se uzme u obzir jačina snaga koje se upotrebljavaju, ova doktrina predstavlja ispravnu i korisnu osnovu za odbranbeno dejstvo bilo koje jedinice, počev od armije pa do voda.

Postoje dve osnovne vrste odbrane oklopne divizije: zadržavajuća i otsudna (pozicijska).

Zadržavajuća odbrana se odnosi na jednu zonu ili položaj gde se primenjuje manevar sa organizacijom vatre i korišćenjem zemljišta u cilju preuzimanja inicijative od neprijatelja. Pri ovakvoj odbrani veliki deo snaga se upotrebljava kao pokretna snaga za udar, sa minimalnim i neophodnim delom u glavnom odbranbenom rejonu u cilju usporavanja, zadržavanja i razbijanja neprijatelja. Udarne snage služe kao protivnapadne za uništenje neprijatelja — na taktički najpovoljnijem mestu i u najpovoljnije vreme. Cilj zadržavajuće odbrane pretežno je uništenje neprijateljskih snaga, a manje držanje zemljišta.

Otsudna (pozicijska) odbrana, pak, počiva na rasporedu glavnih snaga za odbranu na izabranom taktičkom mestu, u cilju održavanja svojih položaja i kontrolisanja zemljišta između njih. Rezerva je manja nego što je udarna snaga u zadržavajućoj odbrani i služi da pojača dubinu, blokira ili povratni položaj pomoću protivnapada. Prvenstveni cilj ove odbrane je da spreči neprijatelja u zauzimanju zemljišta.

Vrsta odbrane za bilo koju situaciju zavisi od zadatka branioca, zemljišta i vremena, situacije u vazduhu, jačine i

sastava neprijateljevih snaga, atomskih mogućnosti (uključujući i sredstva za izbacivanje) i jačine rezervi kojima raspolazu više jedinice.

Otsudna (pozicijska) odbrana je manje poželjna za oklopnu diviziju, jer ona naglašava uređenje naročito podesnog zemljišta i ne omogućuje potpuno iskorišćavanje ofanzivne borbene snage oklopne divizije. Ova vrsta odbrane se primenjuje po naređenju višeg starešine, ili kada zadatak i zemljište ne bi dozvolili da se primeni zadržavajuća odbrana.

Doktrina zadržavajuće odbrane, u celini, primenjuje se na nivou korpusa ili armije. Komandant armije može formirati jedan jači oklopni korpus od 2 ili više oklopnih i 1 ili više pešadiskih divizija u cilju zatvaranja glavnog pravca upotrebe neprijateljskog oklopa. Međutim, da bi se pojačala efikasnost pešadiskih delova, ovi će morati da se snabdu sa dovoljno oklopnih transportera da bi na bojnomo polju bili u potpunosti pokretljivi. Međutim, kada ima dovoljno oklopnih snaga od kojih bi se mogao formirati oklopni korpus, treba očekivati da će se on moći upotrebiti češće u napadne nego u odbranbene svrhe.

Normalno, oklopna divizija je najmanja jedinica koja izvodi zadržavajuću odbranu, pošto za nju treba imati jaku udarnu snagu koja je u stanju da izvrši odlučan udarac po neprijatelju. Ovu su misao prošle godine zastupali slušaoci dok su, međutim, Škola oklopnih jedinica i Komandno-generalštabna škola bile saglasne da su i jedinice manje od divizije, obično pri izvršenju samostalnih ili polusamostalnih zadataka, često u stanju da pribegnu postupku izvođenja zadržavajuće odbrane.

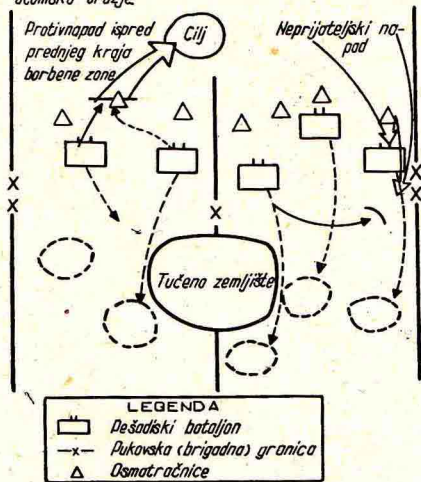
U zadržavajućoj odbrani komandant deli svoje snage na tri dela: snage za obezbeđenje, snage za razvijanje i zadržavanje neprijatelja (snage u istaknutom odbranbenom rejonu) i snage za udar. Primećuje se da naziv pojedinih delova borbenog poretka u zadržavajućoj odbrani odgovara njihovoj nameni. Što se tiče snaga za razvijanje i zadržavanje, one su se po doktrini stare zadržavajuće odbrane borile po *otpornim tačkama*, ili po *sistemu otpornih tačaka*. Međutim, naziv snage za razvijanje i zadržavanje označava tačnije dejstva koja izvode ove snage. Nedavno su se Škola oklopnih jedinica i Komandno-generalštabna škola sagla-

sile da termin *otporna tačka* i termin *snage na prvom položaju odbrane* nisu poželjni. Škola oklopnih jedinica je preporučila usvajanje termina *snage za razvijanje i zadržavanje neprijatelja*. Sada Livenvort (mesto Komandno-generalštabne škole) upotrebljava termin *snage u istaknutom odbranbenom rejonu*, a Škola oklopnih jedinica *snage za razvijanje i zadržavanje neprijatelja*. Livenvort se saglasio da se upotrebljavaju obadva termina, sve dok se ne stvori bolji koji bi odgovorio dejstvu ovih snaga i obuhvatio snage u pojasu obezbeđenja i za izvršenje udara.

Zadatak: Javljanje o pretstojećem napadu.

Zadržavanje, dezorganizacija i maksimalno nanošenje gubitaka neprijatelju.

Kanalisanje neprijatelja u unapred izabrane rejeone podesne za napad snaga za izvršenje udara i atomsko oružje.

Šema 2

Prvi element u zadržavajućoj odbrani su *snage za obezbeđenje*. Gro tih snaga kod oklopne divizije u zadržavajućoj odbrani su divizijske snage u pojasu obezbeđenja, dok se ostali delovi upotrebljavaju kao snage za razvijanje i zadržavanje neprijatelja (na osmatračnicama i objavnicama, patrola i snage u pozadini odbrane). Osnovna razlika između stare doktrine zadržavajuće odbrane i sadašnjeg shvatanja sastoji se u upotrebi snaga za razvijanje i zadržavanje u istaknutom odbranbenom rejonu. Sadašnja koncepcija dozvoljava više gipkosti i pokretljivosti u

upotrebi ovih snaga (*vidi šemu 2*). Snage za razvijanje i zadržavanje se u oklopnoj diviziji obično sastoje od jedne ili dve *borbene komande* (taktičke grupe). Njihov zadatak je da javi o pretstojećem napadu, da zadrže, dezorganizuju i nanesu maksimalne gubitke neprijatelju i da ga kanališu na unapred odabrano i *tučeno zemljište*³⁾ — podesno za izvršenje napada od strane jedinica za udar i upotrebu atomskog oružja. Tučeno zemljište je jedan rejon izabran za ofanzivnu upotrebu jedinica u pokretnoj odbrani, u cilju uništenja neprijateljskih snaga bilo uz upotrebu oružja za masovno uništenje ili bez njega. Snage za razvijanje i zadržavanje izvršavaju svoj zadatak postavljanjem osmatračnica i objavnica, poseđanjem i odbranom otpornih tačaka ili drugih položaja i putem napada i zadržavajućih dejstava. Njihova upotreba je ograničena jedino zadatkom koji imaju i ograničenjima od strane višeg starešine.

Otporne tačke mogu organizovati jedinice različite jačine, počev od nekoliko tenkova i oklopne pešadije do bataljonske borbene grupe. One se u početku raspoređuju duž prednjeg kraja borbenog rejonu, zatvarajući pravce koji izvođe u taj rejon. Snage koje brane otpornu tačku ne moraju uvek da brane svoj početni položaj, ali se mogu boriti ispred fronta ili ofanzivno u okviru borbenog rejonu, kao što je to predstavljeno na šemi br. 2. One mogu da vode zadržavajuću akciju, planiranu da primora neprijatelja da se jače grupiše i pruži rentabilan atomski cilj, i da stvore potrebno vreme za upotrebu snaga za izvršenje udara (*vidi strelice označene crnim crticama na šemi br. 2*).

Komandant divizije određuje u snage za razvijanje i zadržavanje tenkovske delove i delove oklopne pešadije — u obimu koji odgovara izvršenju zadatka. Uopšte uzev, glavninu čini oklopna pešadija, ali mora biti i dovoljno tenkova da bi komandant snaga za razvijanje i zadržavanje

³⁾ *Killing ground* — ovaj termin označava zemljište koje je izabrano i predviđeno da se tuče unapred planiranim vatrama u momentu kada se neprijatelj pojavi na njemu bilo po svojoj volji ili da je na ovo nagan dejstvima branioca. U momentu tučenja vatrom ovoga zemljišta i neprijatelja na njemu, delovi branioca se ne nalaze na njemu.

imao dovoljno pokretljive udarne snage. U suprotnom, bio bi primoran da pribegne pozicijskoj odbrani.

Poslednji element u zadržavajućoj odbrani su *udarne snage*. Zadatak ovih snaga je uništenje neprijatelja — u najpogodnije vreme i na najpogodnijem mestu. Protivnapadi se mogu vršiti prilikom neprijateljskog nastupanja ka odbranbenom položaju, za vreme dok se on nalazi na položajima za napad ili tek pošto neprijateljski napad zastane ili bude kanalisano od snaga za razvijanje i zadržavanje. U snagama za udar treba pretežno da se nalaze tenkovi da bi se imao maksimum udarne snage. One se formiraju da bi se neprijatelj uništio ofanzivnim dejstvom ispred, u okviru samog isturenog položaja, ili pozadi njega. Ovim snagama se dodeljuje maksimalna borbena moć koja odgovara zahtevima snaga za zaustavljanje i zadržavanje i snaga za obezbeđenje. Ova borbena snaga uključuje maksimalnu vatrenu podršku, kao i atomsku podršku ako se njome raspolaze. Komandant snaga za udar priprema plan protivnapada za uništenje neprijatelja na ma kom mestu njegove određene zone. Zona tučenog zemljišta može biti stvorena i usled neprijateljskog dejstva, stoga snage za izvršenje udara moraju biti spremne da izvrše protivnapad gdegod neprijatelj pruža cilj. Idealno, snage za izvršenje udara se upotrebljavaju za iskorišćenje atomskog udara po neprijateljskim snagama, prethodno kanalisanim na tučeno zemljište koje je unapred izabrano; no, težnja za izborom unapred ne sme uticati na gipkost upotrebe snaga za izvršenje udara. Ove snage moraju biti spremne da u slučaju neprijateljskog uspeha prime ulogu snaga za razvijanje i zadržavanje, kao što su blokiranje neprijateljskih prodora i kanalisano neprijatelja na unapred izabrano tučeno zemljište.

Osnovna uloga rezerve je da komandantu obezbedi sredstvo za uticanje na tok dejstva, posle njegovog otpočinjanja. Rezerve se po tradiciji vezuju za trupe zadržane van akcije, koje se upotrebljavaju za iskorišćenje uspeha, ili za pariranje neočekivanog razvoja neprijatelja u toku dejstva. Škola oklopnih jedinica smatra sada da funkcije rezerve mogu biti ispunjene (delimično ili u potpunosti) na ove načine (pojedinačno ili u kombinaciji):

1) borbenim jedinicama određenim za rezervu;

2) vatrom, uključujući i upotrebu atomskog oružja ali ne ograničavajući se samo na ovo oružje;

3) neangažovanim jedinicama.

Borbena pokretljivost oklopnih jedinica dozvoljava komandantu da u cilju ispunjenja funkcija rezerve primenjuje ova tri elementa u različitim kombinacijama. Radi toga, u vezi sa formalno određenim snagama za izvršenje udara u zadržavajućoj odbrani, neangažovane jedinice snaga za razvijanje i zadržavanje spremne su za funkciju rezerve, bilo pojedinačno, zajednički ili kao deo snaga za izvršenje udara.

Zbog složenosti zadržavajuće odbrane brizljivo planiranje dobija veći značaj nego ikada ranije.

Organizacija zadržavajuće odbrane se po cilju i strukturi razlikuje od organizacije odsudne odbrane. U prvoj su snage koje se brane više orijentisane na neprijatelja i njegovo uništenje, a manje na držanje zemljišta. Stoga komandant mora živna i zadržavajuća dejstva koje pruža zemljište i da prema tome na najbolji način podešava vatru i pokret jedinica kojima raspolaze. On mora da proceni najverovatnije pravce nastupanja neprijatelja u njegovoj zoni; dalje, da izabere istaknuti odbranbeni rejon i najverovatnije tučeno zemljište, imajući u vidu ideju ofanzivnog dejstva.

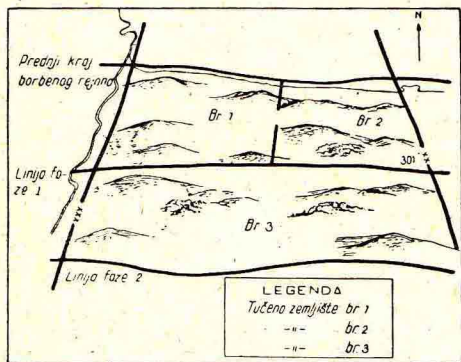
Komandant određuje snage za osiguranje, u cilju blagovremenog javljanja o da vodi računa o mogućnostima za ofan neprijatelju, i zaštitu razvoja, organizacije i pripreme odbrane. Veličina i sastav divizijskih snaga za osiguranje zavisiće od fronta koji se brani i stepena zadržavanja koje se želi postići.

Komandant proučava zemljište na koje će se izvoditi odbrana i uspostavlja prednji kraj borbenog rejona i željenu dubinu istaknutog odbranbenog rejona. On bira zemljište za koje smatra da je od bitnog značaja (prema svojoj zamisli za odbranu) i koje se ne sme ustupiti neprijatelju. Normalno, to je zemljište koje bi neprijatelju, ako ga zauzme, obezbedilo taktičku prednost u odnosu na snage odbrane. O takvom (ključnom) zemljištu potčinjeni komandanti moraju biti obavešteni, tako da ga oni uključe u svoje planove odbrane.

Komandant raspoređuje svoje snage zavisno od ključnog zemljišta ili rejona čije se zauzimanje ne sme dozvoliti neprijatelju, kao i u vezi sa tučenim zemljištem. Minimalnom delu dodeljuje se zadatak snaga za razvijanje i zadržavanje neprijatelja u istaknutom odbranbenom rejonu, stim što mu se određuje granice i grupisanje za izvršenje zadataka. Zavisno od izbora tučenog zemljišta i pravca koji izvode na njega, komandant vrši opštu lokaciju i određuje sastav svojih snaga za izvršenje udara.

Radi veće jasnoće trebalo bi razmotriti i ilustrovati jedan primer upotrebe oklopne divizije u pokretnoj odbrani:

301 oklopnoj diviziji iz sastava L korpusa dat je zadatak odbrane na levom krilu zone L korpusa, na pravcu podesnom za upotrebu neprijateljskih oklopnih jedinica (vidi šemu 3). Komandant divizije je zamislio da ovaj zadatak izvrši u tri moguće faze:

Šema 3

Prva faza. — Raspoređivanjem dovoljno jakih snaga duž prednjeg kraja borbene zone, da bi se podilazacećem neprijatelju naneli što veći gubici, divizija će ga zadržati i prinuditi da se jače grupiše, a zatim će biti uništen atomskim cruzjem, ili pomoću snaga za izvršenje udara.

Druga faza. — U slučaju da neprijatelj nije zaustavljen, odbačen ili uništen ispred prednjeg kraja borbene zone, on će biti kanalisan na unapred izabrano tučeno zemljište, ili na tučeno zemljište severno od linije koja označava fazu 1. Kada neprijatelj bude kanalisan, divizijske snage za izvršenje udara biće tada

angažovane da eksploatišu učinke atomskog oružja i da unište neprijatelja. Pošto neprijatelj bude uništen, komandant divizije će ponovo uspostaviti prednji kraj borbene zone, bilo na prvobitnoj liniji, ili na drugom mestu severno od linije faze 1.

Treća faza. — Na slučaj da su neprijateljske snage naročito jake i agresivne i komandant divizije ne bi bio u stanju da ih uništi severno od linije faze 1, on može biti prinuđen da povuče glavninu diviziju južno od linije faze 1. Prilikom izvršenja ovoga povlačenja postići će se maksimum zadržavanja i nanošenja gubitaka neprijatelju. U tom slučaju komandant će manevrovati da bi uništio neprijatelja na unapred izabranom tučenom zemljištu, ili na tučenom zemljištu koje neprijatelj može stvoriti svojim dejstvom između linija faze 1 i 2.

U svom zaključku pisac ističe izvesne stvari koje su naročito povezane za manevar snaga za razvijanje i zadržavanje neprijatelja i snaga za izvršenje udara u zadržavajućoj odbrani.

Jačina neprijatelja i pravac kojim napada mogu onemogućiti njegovo kanalisanje na željeno tučeno zemljište. U tom slučaju komandant divizije manevruje svojim snagama, tako da stvori novo i povoljnije tučeno zemljište. Izbor tučenog zemljišta ne vezuje oklopnu diviziju za njega. Neprijatelj može svojim dejstvima pružati unosan cilj, dajući nam gotovo tučeno zemljište.

Zavisno od pravca i jačine neprijateljskog napada, komandant divizije može svoje snage da pomera. Promenjena situacija može zahtevati stvaranje novih tučenih rejona i brzo pomeranje jedinica u okviru divizije. Brzina akcije i borbena nadmoćnost na odlučujućim tačkama su od bitnog značaja, ako komandant u odbrani želi da preuzme i odriži inicijativu; ovo mu je, pak, neophodno, ako želi da ima uspeha u obmanjivanju, zadržavanju, zaustavljanju i uništenju neprijatelja.

U slučaju da su snage u odbrani suočene sa više raznih opasnosti, kao primarni cilj se biraju one neprijateljske snage koje predstavljaju najveću opasnost za izvršenje zadatka divizije. Za vreme dok divizija nastoji da slomi ovu najveću opasnost, iz njenog se sastava ili od podržavajućih borbenih delova odvajaju minimalno potrebni delovi da se pozabave sa ostalim opasnostima.

Veće jedinice, naročito one ranga korpusa i armija, ili, pak, manje od divizije, mogu takođe primenjivati zadržavajuću odbranu.

Sasvim je razumljivo što ovakva koncepcija prave zadržavajuće odbrane zahteva brižljivo planiranje i kontrolu. Pokretljivost, gipkost, vatrena snaga, zajedno sa dinamičnošću koja je svojstvena komandantima oklopnih jedinica, čine ove jedinice veoma podesnim za ovakva dejstva. Ova koncepcija stvara mogućnost pune primene ovih karakteristika toga roda vojske.

*

U diskusiji koja je vođena posle predavanja postavljen je čitav niz pitanja u vezi sa ovom materijom, na koja su dati odgovori.

Na pitanje kakva je razlika između dosadašnje i nove oklopne divizije, dat je odgovor da ima malih izmena u borbenim jedinicama, kao, naprimer, uvođenje voda oklopnih kola u štabnim četama, snabdevenog elektronskom opremom za izviđanje. Međutim, glavne izmene su izvršene u okviru artiljerije divizije, koja zadržava 3 laka oklopna artiljerijska diviziona. Divizion srednje artiljerije je pretvoren u mešoviti divizion za opštu podršku koji se, pored štabnih jedinica, sastoji još i od dve baterije haubica 155 mm, baterije haubica od 8 inča,* raketne baterije 762 mm (*Honest John*) od 2 oruđa. Iz sastava artiljerije izbačen je protivavionski divizion.

Sva avijacija u diviziji je centralizovana u eskadrili borbene avijacije, a broj aviona je povećan za 80%, tj. od 28 na 50 aviona. Vazдушna transportna moć divizije povećana je od 5,6 na 23,4 tone.

Vozila za snabdevanje rezervnim gorivom zamenjena su onim od 5 tona, te divizija može povećati svoj radijus za oko 150 km.

Na pitanje da li je operativni radijus divizije povećan, odgovoreno je da je povećan za oko 150 km po putevima, a kada su u pitanju tenkovi *M 48A 2*, onda se radijus povećava za oko 240 km.

Na pitanje da li upotreba atomske bombe, kao borbenog oružja, zahteva kakve promene u doktrini oklopnih jedinica, odgovoreno je negativno. Osnovna doktrina za upotrebu oklopnih jedinica

ostaje nepromenjena. Međutim, upotreba taktičkog atomskog oružja zahtevala je promene u postupku. Jedna od najglavnijih promena u postupku je rastresit raspored. Prodor i okruženje će još uvek biti poželjan oblik napadnih dejstava zbog širokih frontova i rastresitosti rasporeda. Rastresitost na bojištu zahtevaće upotrebu snaga u obliku taktičkih borbenih grupa veličine bataljona, sa manje-više samostalnim ulogama. Iako je dejstvo decentralizovano na nivou borbenih grupa, postojaće još veća potreba za centralizovanim rukovođenjem.

Po pitanju da li postoji tendencija da se oklopna divizija smanji, odgovoreno je negativno. Prema sadašnjem stanju, smanjenje oklopne divizije ne dolazi u obzir sve dok se ne pronađu efikasnija oruđa. Rečeno je da će u krajnjou liniji borbenu veličinu divizije odrediti borbeni efikasnost, a ne broj ljudstva, oruđa ili nivo komandnog stepena.

Što se tiče pitanja ukidanja štabova korpusa ili armija, rečeno je da ovo ne bi bilo korisno. Eliminisanje izvesnog štaba zahtevalo bi da njegove funkcije preuzme neki drugi štab, koji bi time u svemu, osim naziva, primio funkcije onog prvog.

Na pitanje da li u budućem ratu treba očekivati pojavu vazdušno-prenosnih oklopnih jedinica, odgovoreno je da bi to bilo poželjno, ali da je ovo u doglednoj budućnosti praktično neostvarljivo. Zasad ne postoji tenk koji bi bio sposoban za borbu u meri kako se to zahteva za oklopne jedinice, a da pri tome bude dovoljno lak da se može prenositi avionom. Međutim, težnja je da se imaju oklopne jedinice sposobne za svaku kopnenu borbu, dopunjene lakim vazdušno-prenosnim oklopnim jedinicama sa manjom borbom sposobnošću, ali koje se mogu vazdušnim putem prebacivati u borbu.

Na pitanje kako oklopne izviđačke jedinice nove divizije mogu svojim mogućnostima vazdušnog izviđanja da utiču na upotrebu oklopnih jedinica, odgovoreno je da nova divizija ima za tu svrhu jedan formacijski izviđački vod. Ovaj vod raspolaže televizorima sa infracrvenim svetlom koji se prenose vazduhom i vazdušnim i zemaljskim radarima, vazdušnim i kopnenim uređajima za fotografisanje i ograničenim mogućnostima za vazdušno vizuelno izviđanje. On ima zadatak da poveća izviđačke mogućnosti

*) 1 inč = 2,54 cm

oklopnih jedinica. Što se tiče vizuelnog izviđanja iz vazduha, ono nije zadovoljavajuće. Smatra se da izviđačka avijacija i helikopterske jedinice treba da povećaju izviđačke mogućnosti oklopnih borbenih jedinica.

U diviziji su obaveštajni organi znatno ojačani dodeljivanjem iz armije voda obaveštajne službe. Ovaj vod treba bitno da poboljša gipkost u organizovanju obaveštajnog oteka. Postoji potreba da se odmah obaveštava o atomskim ciljevima, jer će potrebno vreme da bi izveštaji o njima stigli komandi ovlašćenoj za upotrebu atomskog oružja biti vrlo kratko.

Po pitanju da li bi divizija bila borbeno efikasnija ako bi bila sastavljena od borbenih grupa jačine bataljona, koje bi bile integrirane i obuhvatale oklopnu pešadiju, artiljeriju, inžinjeriju, formacijske jedinice za vezu i organe za snabdevanje, odgovoreno je negativno. Jedan od osnovnih argumenata da se ostane pri čistim borbenim grupama je gipkost na nivou divizije. Borbene grupe, integrirane sa ostalim rodovima, u stanju su da samostalno rešavaju ma-

nje zadatke, a komandant divizije ne bi bio u mogućnosti da blagovremeno formira snagu potrebnu za rešavanje takvih zadataka koji zahtevaju snage odgovarajuće jačine bilo u tenkovima ili pešadiji. Ovo bi moglo dovesti do toga da se na izvesnom zemljištu, nepovoljnom za razvijanje tenkova, upotrebi više tenkova nego što je to stvarno potrebno, dok bi se na drugom, pogodnijem, upotrebilo manje tenkova. Pridavanje artiljerijskih i inžinjerijskih delova ovako »na parče« po borbenim grupama, onemogućilo bi da se artiljerijska vatra i inžinjerijski napori koncentrišu na najefikasniji način u podršci napora divizije u celini. U bliskoj budućnosti još se ne predviđa mogućnost da osnovne borbene jedinice deju samostalno za jedan iole duži vremenski period, ili u većoj meri odvojeno, bez podrške i uticaja divizije kao celine. Radi toga treba nastaviti sa usvajanjem formacije bataljona, koja će odgovarati zahtevima koje nameće neprijatelj, zemljište i sam zadatak.

N. P.

Major Tomas Dž. Makdonald: PERSPEKTIVE TRANSPORTA AMERIČKE ARMIJE

U ovom članku¹⁾, pisac razmatra problem transporta ljudstva i opreme u uslovima dejstva raketnog i nuklearnog oružja, odnosno njegove eventualne upotrebe. Pritom se zadržava posebno na razvoju i primeni novih transportnih sredstava koja treba da obezbede slobodnije kretanje van puteva, kao i vazdušnog transporta bez specijalno uređenih aerodroma.

Kako će izgledati budući rat? To je pitanje koje sebi postavljaju svi oni koji proučavaju taktičke postavke i sredstva za uspešno vođenje budućeg rata. Ovo pitanje predstavlja naročito tešku dilemu za planere koji moraju uzeti u obzir svaku mogućnost. Pred pozadinske (logističke) planere postaviće se i problem ponovnog osposobljavanja pristaništa, železnica, naftovoda i autoputeva, onesposobljenih bilo usled dejstva raketnih, odnosno drugih nuklearnih sredstava, ili razrušenih od strane partizana itd. U takvim

uslovima biće nemoguće osloniti se na postojeće sisteme mirnodopskog transporta.

Pored toga, novo komplikovano naoružanje i težnja za stalnim povećavanjem borbene mehanizacije postavljaju nove i velike zahteve pred pozadinu i uslozavaju snabdevački rad, naročito u prednjim regionima dejstva. Savremeno naoružanje biće u stanju da dosegne duboko pozadi fronta, potiskujući centre za snabdevanje, jedinice za održavanje opreme i sanitetske ustanove dublje u pozadinu i naterujući protivnike na smanjivanje svojih pozadinskih ustanova. Rastresitost borbenog poretka, veliki gubici i pojačana opšta zbrka još više će komplikovati pozadinsko obezbeđenje jedinica na frontu.

Sadašnji razvoj vojne misli ukazuje na stvaranje potpuno novih pojmova vremena i prostora u borbi. Stari pozicijski način ratovanja ustupa mesto dinamičnoj pokretljivosti na kopnu, moru i u vazduhu, namenjenoj da neutrališe neprijateljsku brojnu nadmoćnost u klasičnom ratu

¹⁾ Keep it Small - Keep it Moving!, by Major Thomas J. McDonald, *Military Review*, SAD, jun 1957.

i obezbedi mere da se izdrži u ratu u kome bi došlo do upotrebe nuklearnih oružja.

Vazdušnodesantne operacije u Drugom svetskom ratu bile su preteča nove strategijske, operativne i taktičke pokretljivosti koja je sada zasenjena razvojem nuklearnog oružja. Došlo je do korenitih promena u transportnim sredstvima kako u trgovačkom, tako i u industriskom i vojnom pogledu. Pokretljivost treba da omogući odbranu ugroženih područja osloncem na strategijske rezerve sposobne za brzu intervenciju, morem ili vazduhom, u slučaju opasnosti. Ona će dalje omogućiti malim kopnenim snagama da se odupru mnogo jačem, ali manje pokretljivom neprijatelju, brzim upućivanjem jačih snaga u područja u kojima su uslovi za dejstvo povoljniji, pošto neprijatelj nije u stanju da pravovremeno odgovori na izmenjenu situaciju.

Navedene činjenice imaće velikog uticaja na rad pozadine, mada zasada ne postoje dovoljna sredstva koja bi poboljšala pozadinski rad. Vazdušnodesantna dejstva i masovni vazdušni prenosni bili su dosada vrlo uspešno ali skupo sredstvo, i služili su više kao privremena zamena, odnosno pomoćno sredstvo glavnim prenosnim sredstvima.

Međutim, sada se pojavljuju nove mogućnosti. Nova otkrića na polju transporta nude pozadincima slične mogućnosti kao što to čine novi sistemi oružja taktičarima. Vazdušni transport predstavlja za kopnene jedinice elemenat od bitnog značaja za savlađivanje jačeg neprijatelja, koji ima prednost u dejstvu po unutrašnjim, kraćim, komunikacionim pravcima. Ovo naročito dolazi do izražaja kod povećanih ostojanja i prilikom dejstva na nepristupačnim i nerazvijenim područjima.

Ozbiljnu smetnju za redovno korišćenje aviona, naročito u pozadinske svrhe, kao i za brz pokret u kritičnim situacijama, predstavljaju aerodromi. Konstruktori su uložili veliki napor da, poboljšanjem tehnike sletanja, smanje ovaj problem i u tome su dosta uspeli, a nedavno su se pojavile koncepcije koje još više obećavaju.

Aerodinamički oblici mlaznih aviona imaju povoljnije karakteristike nego avioni sa elisom, a hidrodinamički projekti doprineće još više povećanju njihovih sposobnosti. Nove legure koje smanjuju

dejstvo korozije, kao i nova oprema i tehnika rukovanja, utovara i istovara ukazuju na vrlo povoljne uslove koje može pružiti hidroavion. Teški uređaji za spuštanje koji čine 6 do 12% težine kod kopnenog aviona, a koriste se ustvari vrlo kratko vreme, kod hidroaviona su nepotrebitni.

Uz neznatno povećanje materijala za izradu, posade i sredstava za baziranje, džinovski hidroavion, kapaciteta od 50 do 100 tona, može dobiti znatno veću kubaturu. Ovi hidroavioni imali bi vrlo plitak gaz i sposobnost sletanja i pri umerenom talasanju. Prototipove takvih hidroaviona predstavljaju Martinov *Seamaster*, koji se sada izrađuje za potrebe američke mornarice, i Konvejer *Flying LST*, sada u upotrebi u SAD.

Ozbiljno se razmatra mogućnost konstruisanja velikih hidroaviona sa atomskim mlaznim motorom, kod koga bi posada i teret bili zaštićeni od opasnosti radioaktivnog zračenja. Leteći skoro brzinom zvuka, takav bi aparat transportovao oko 500 tona tereta ili 4.000 vojnika na ostojanje od više hiljada kilometara. On bi mogao izvršiti 300 vožnji godišnje između SAD i Evrope i preneti oko 150.000 tona tereta. To za 50% premašuje kapacitet konvencionalnog teretnog broda koji bi taj put mogao preći samo 11 puta godišnje. Usavršavanje mlaznih motora, hemiskih goriva i atomskih sredstava ukazuje na nove i značajne mogućnosti hidroaviona. Njegovo korišćenje za pozadinske potrebe omogućilo bi neposredno snabdevanje vojišta i svelo bi na minimum oslonac na stalna pristaništa, skladišne etape itd.

Još povoljnije uslove za pozadinski rad nudi avion *STOL* (short takeoff and landing), koji zahteva kratku poletno-sletnu stazu, ili *VTOL* (vertical takeoff and landing), za vertikalno dizanje i spuštanje. Rad na razvoju ovakvih aviona, koji je pronalaskom mlaznih bio prekinut (pre 15 godina), ponovo je nastavljen sa izvanrednim izgledima. Tu su zastupljeni razni principi konstrukcije i oblici krila koji svi imaju za cilj da se omogući što lakše poletanje i sletanje.

Fairchild C-123 je u stanju da spusti 8 tona tereta na nepripremljeni aerodrom dužine oko 200 m. Može se sa sigurnošću računati da će se kroz nekoliko godina i veći tereti moći da spuste i dignu sa polja dužine oko 150 m, pa i kraćih. Na

ovaj bi se način otklonio nedostatak koji je u prošlosti dosta ograničavao upotrebu aviona na vodi i kopnu.

Poboljšana oprema i tehnika za navigaciju po svakom vremenu omogućavaju korišćenje i 10-tonskih aviona između ratnih luka i prednjih tačaka za raspo-delu. Doletom od nekoliko stotina kilometara i sposobnošću za poletanje i sletanje sa skoro svakog slobodnog prostora, takvi avioni mogu prenositi municiju, rezervne delove ili kritičnu krvnu plazmu do diviziskih rejonu, a odatle evakuisati ranjenike i oštećeni materijal što dalje od neprijateljskih bacača raketa. Deset takvih aviona sa po tri leta dnevno, između ratne luke i divizije udaljene oko 800 km na kopnu, mogu da obezbede dnevno oko 300 tona pozadinskih potreba. Jedan hidroavion, čija je korisna nosivost 100 tona, leteći brzinom zvuka, mogao bi ovu istu količinu materijala, za isto vreme, da obezbedi i na znatno većim otstojanjima.

Poznato je da mlazni avioni gutaju velike količine goriva, no sada se očekuju poboljšanja u tom pogledu. Mada će zahtev za novim raketnim naoružanjem angažovati veliki deo vazduhoplovne proizvodnje, upotreba nuklearnog oružja (čak i pretnja njime) smanjiće zahtev za ogromnim flotama bombardera iz Drugog svetskog rata.

Drugi značajan pronalazak na polju transporta, koji može doprineti boljem pozadinskom radu i snabdevanju, jeste konstrukcija transportnih sredstava namenjenih za zemljane radove i drvnu industriju. To su transportna vozila sa velikim točkovima, koja se koriste za izgradnju autoputeva širom SAD. Ova se džinovska vozila brzo kreću preko neravnog terena, noseći daleko veći koristan teret od prosečnih konvencionalnih vrsta vozila. Zbog neobične pokretljivosti van puteva, izdržljivosti i lakoće održavanja, ona se mnogo koriste i u industriji.

Pored povoljnih uslova za rad u pozadini ova bi se vozila, prema izjavama tehničkih stručnjaka, mogla primeniti i u vojne svrhe, s obzirom na to da se mogu podesiti i kao amfibiska vozila. Ovo je vozilo poznato pod imenom *Goer*. Probe su pokazale njegovu sposobnost za kretanje van puteva i prenos ogromnih količina tereta. Princip njegovog kretanja po zemljištu je vrlo jednostavan.

Gume velikog prečnika (do 3 m) omogućuju lakše savlađivanje terenskih prepreka i imaju manje trenje što povećava vučnu sposobnost. Takve gume omogućuju mirnije kretanje, traju duže i manje su osetljive na defekte izazvane terenskim uslovima.

Drugu odliku ovog tipa vozila predstavlja individualni električni pogon točkova koji, uklonjenjem složenih mehaničkih delova transmisije (zupčanika, osovina, diferencijala) kao i uklanjanjem opruga, amortizera, kočnih uređaja, smanjuje lomljenja i olakšava održavanje vozila. Veliki gumeni točkovi otklanjaju »potrese« i čine izlišnim veći broj točkova za veće terete. Ovo bi se vozilo moglo upotrebiti i za plovidbu po unutrašnjim vodenim putevima.

Sledeća značajna odlika vozila je pozitivno naelektrisan glavni upravljač koji omogućuje promenu pravca za 180°, te se ono može okrenuti i na užem putu. Upravljanje je odvojeno od vučenja tako da jedno drugom ne smeta, što omogućuje vuču po pesku, blatu, na neravnom zemljištu, dopuštajući ovim vozilima vrlo efikasno i raznovrsno kretanje i savlađivanje prepreka koje normalno zaustavljaju konvencionalna vozila.

Veliki *Goer*-i (terenski kamioni) od 35 do 50 tona korisnog tereta, mogli bi se kretati preko zemljišta, reka i drugih voda bez mostova, prenoseći koristan teret, koji iznosi 50 do 65% njihove bruto težine, prema 25 do 35% korisnog tereta kod konvencionalnih vozila.

Krećući se brzinom oko 50 km/č, pojedinačno ili u konvoju pod zaštitom, 6 džinovskih vozila ovog tipa, od 50 tona nosivosti, mogli bi preneti ukupno 300 tona materijala jednoj diviziji u borbi. Potrebe za obezbeđenje vožnje i održavanja su malo veće nego za mala teretna kola.

Transportni park sačinjen od *Goer*-a i *Pantobase* — aviona, sistem koji kombinuje vazdušno i površinsko kretanje (uključujući ovde i obalsku plovidbu ukoliko je izvodljiva), bio bi sposoban za neprekidno dejstvo čak i kad se mostovi poruše, tuneli zatvore, a putevi u većem stepenu zakrče.

Statički površinski komunikaciski sistem je jako izložen napadima neprijatelja, naprimer, železnice i naftovodi, a nje-

govo obnavljanje je pod borbenim uslovima teško. Železničke pruge i stanice, veće luke i naftovodni postroji jako su uočljivi ciljevi, naročito na karti ili aerofotogramu. Napadi na te objekte paralizuju ceo sistem, što nije slučaj sa uništavanjem jednog terenskog kamiona *Goer* ili aviona, što je inače mnogo teže izvodljivo.

Mirnodopski park vozila Armije SAD ograničen je karakteristikama postojećih mostova, puteva, tunela, veličinom železničkih vagona i težinom koju ovi mogu podneti. Zbog toga se teži standardizaciji konstrukcija ovih vozila da bi se olakšalo prebacivanje sa mirnodopske proizvodnje na ratnu. Postaje sve jasnije da park ovakvih — specijalnih vojnih vozila treba u ratu da zameni železnicu i ostala sredstva zavisna od osetljivih mostova, tunela i drugih tačaka zagušivanja. Na taj bi se način obezbedila toliko važna pokretljivost u ratu.

Sistem snabdevanja malim, svestranim, terenskim vozilima bio bi ekonomičniji, bar u vojnom pogledu, nego sistem koji se oslanja na stalna prenosna sredstva velike tonaže. Pored uštede u materijalu prilikom izrade, osoblju, i kasnijem održavanju vozila, oslonac na ovakav sistem dopustio bi smanjenje ili uklanjanje pozadinskih ešelona između luka i prednjih delova.

Koncepcija elastičnog sistema pozadinskog transporta razlikuje dve kategorije potreba: *specijalne* i *normalne*. Kategorija *specijalnih* potreba obuhvatala bi vazdušni transport ljudstva i podmirivanje iznenadnih, manjih, osetljivih i naročito kritičnih potreba u snabdevanju. Na zahtev, preko automatskog uređaja, pošiljke bi bile slate vazdušnim putem direktno od baza u rejon upotrebe.

Kategorija *normalnih* potreba obuhvatala bi planirane, nekritične, svakodnevne vrste potreba (velike težine), pri čemu bi se koristila sponja površinska sredstva: Hrana, gorivo i municija mogu se redovno predvideti za snage korpusa ili divizije. Neposrednim prenosom, ukoliko ga je samo moguće ostvariti, izbegao bi se preтовar i uštedeo napor za ponovno

razvrstavanje i klasifikaciju. Krajnja maršruta mogla bi se dati i preko radio ili drugih sredstava veze, čime bi se još više povećao stepen elastičnosti ovog sistema transporta.

Ranija koncepcija se oslanjala na luke, železničke stanice i naftovodne postroje koji su privlačili pozadinska sredstva kao magnet, obrazujući osetljive koncentracije slične onima u Šerburu i Pusanu. Elastičan transportni sistem imao bi upravo suprotan rezultat, pošto bi se male luke ili početne baze iza svake jedinice veličine korpusa, mogle postaviti na dovoljno udaljenju od neprijateljskih raketnih položaja.

Umesto stotinu pojedinačnih ustanova i pozadinskih elemenata, raspoređenih po frontu i dubini borbene zone, elastična linija transporta bi tekla neposredno do malih, pokretnih, prednjih rejonskih stanica za raspodelu i evakuaciju. Tu bi prenos sa vazdušnih vozila prešao na površinska ili sa *Goer*-a (terenskih kamiona) od 50 tona na manja isto tako pokretljiva vozila za raspodelu.

Neke od pozadinskih ustanova za municiju, gorivo i sanitet mogle bi se postaviti na pomoćnu bazu. Ostale bi bile kombinovane za rukovanje hranom, odećom i izvesnim drugim artiklima. Stanice za raspodelu i evakuaciju mogle bi se postaviti iza borbenih elemenata za normalno snabdevanje. Evakuacija ranjenika mogla bi se vršiti helikopterima sa položaja neposredno od poljskih bolnica, a odatle opet vazdušnim putem u pozadinske bolnice.

Prednje stanice za raspodelu mogle bi funkcionisati uglavnom na isti način kao i stanice za snabdevanje i pokretne hirurške bolnice, po sadašnjoj koncepciji, rađajući u korpusnoj zoni pod kontrolom armije.

Problemi pozadinskog obezbeđenja i zbrinjavanja u budućem ratu su višestruki i složeni. Taktička efikasnost kopnenih snaga, bez obzira na efikasnost oružja, zavisice od pozadinskog sistema, ističe na kraju pisac ovog članka.

Major Hans Bergerhof: NOVINE U BORBAMA OKO REKA

Pisac u članku pod gornjim naslovom¹⁾ izlaže nove postupke pri forsiranju i odbrani reka u nuklearnom ratu. Pri svojim razmatranjima on najpre iznosi novine u raznim domenima borbenih i pomoćnih sredstava — uzimajući kao osnovu potpuno motorizovanu zapadnonemačku vojsku i težinu ratnih vozila 50—70 t za koja su potrebna sredstva za prelaz veće nosivosti, a zatim tretira uticaj nuklearnog oružja na borbe oko reka.

Pontonski mostovi u eventualnom atomskom ratu biće jako osetljivi; metalni mogu biti uništeni nuklearnim projektilom snage od svega 2 KT TNT na 230 m od nulte tačke eksplozije, a oni sa gumenim pontonima i na 1.500 m. Ostala dosadašnja sredstva za prelaz preko vodenih tokova većim delom su izrađivana od zapaljivog materijala, takođe osetljivog u takvom ratu. Dosadašnji način prelaska preko mostova ili na relativno zbijenim skelskim i desantnim mestima prelaza pruža bi rentabilne ciljeve za nuklearno oružje. Danas se već raspolaže čitavim arsenalom raznih projektila velike tačnosti pogađanja i za razne ciljeve. Pisac posebno analizira razvoj savremenih sredstava za izvidanje (fotoaparata, uređaja sa infracrvenim zracima, radara), te zaključuje da je prelazak reke teško maskirati čak i protiv zemaljskih osmatračnica, a još teže protiv ugleda i dejstva avijacije. Protivnik može, prosečno 35—40 minuta posle osmotrenog cilja na ovaj da uputi nuklearni projektil. Zato forsiranje reka treba sada vršiti pod izmenjenim uslovima, pri čemu je najvažnije da se protivniku ne pruži rentabilan atomski cilj.

Pisac zatim razmatra pogodnost pojedinih načina i sredstava za prelaz preko vodenih tokova u nuklearnom ratu. *Pontonski mostovi* mogli bi se za vreme forsiranja reka postavljati noću, pod uslovom da je protivniku onemogućeno njihovo osmatranje sa zemlje. Načelno, most bi se noću sklapao, a danju bi njegovi elementi služili za skelski prelaz. Pre podizanja pontonskih mostova treba uvek izračunati njihovu *rentabilnost*, tj. koliki deo noći

preostaje za prelazak ako je prosečno potrebno 2 časa za pripremu izrade mosta, 2 časa za istovar materijala i sklapanje mostovih članaka i još 2 za sklapanje mosta. U zimskim noćima dužine 11—13 časova most bi se mogao koristiti u proseku 6, a kod najkraćih letnjih noći svega 1 čas i to pod pretpostavkom da protivnik ne ometa radove za vreme podizanja, odnosno prelaska preko mosta. Motorizovana pešadiska divizija sa skraćenim otstojanjima između vozila prešla bi preko mosta najranije za 3—5 časova (normalno 7 časova) i bila bi sve vreme izložena opasnosti da bude rentabilan atomski cilj. Pri forsiranju manjih vodenih prepreka širine do 50 m, pontonski mostovi mogu se primenjivati kao i dosada; na rekama širine do 150 m izuzetno, dok kod širih reka izgradnja pontonskih mostova u atomskom ratu više ne bi uopšte dolazila u obzir. Slično bi bili osetljivi i *stalni ratni mostovi*²⁾, naročito zbog toga što se ne mogu maskirati, te mogu biti korisni u istim granicama širine reka kao i pontonski. *Pomoćni mostovi* drvene konstrukcije, iako osetljivi na požar, imaće ipak veću primenu, jer se za njih može koristiti mesni materijal. Da bi se skratilo vreme izgradnje takvih mostova, moraće se prethodno izgrađivati elementi, koji će se na reći samo sklapati. U celini posmatrano, forsiranje vodenih prepreka neće se rešavati samo prelaskom preko mostova, već i primenom ostalih sredstava za prelaz.

Priručna sredstva za prelazak su suviše spora i glomazna, te se mogu koristiti samo izuzetno.

Gumeni čamci (pontoni) su takođe spori na vodi, a sem toga i najosetljiviji na požar, te zbog male težine mogu služiti prvenstveno za izvidanje i radove pri izgradnji mostova; snabdeveni motorima ili vučeni užetom, moći će se upotrebiti tek u kasnijoj fazi forsiranja.

Jurišni čamci, zbog svoje brzine, male mete i mogućnosti da se iz njih pri prelasku dejstvuje oružjem, imaju

²⁾Pod stalnim ratnim mostovima pisac podrazumeva metalne mostove, obično sklapajuće — rešetkaste konstrukcije koji se podižu samo na stojnim potporama (prim. F. S.).

¹⁾Major Hans Bergerhoff, Neuerungen beim Kampf um Gewässer, Wehrkunde, Z. Nemačka, avgust 1957.

veći značaj. No, taktička organizacija prelaska pomoću njih mora da se menja. Njihovo prikupljanje treba da se vrši na 3—7 km od reke, odakle bi se pred sam početak forsiranja terenskim vozilom prebacili, zajedno sa prvim talasom, na ranije izvidena i određena mesta prelaza. Po istovaru, vozila bi se vraćala po drugi talas. Takva organizacija desantnog prelaska umanjila bi gubitke u slučaju nuklearne eksplozije — naročito ako se raspolaze oklopnim transporterima, ali traži solidnu organizaciju da bi se prelazak obavljao bez ikakvih prekida. Smatra se da će jurišni čamci biti naročito pogodni na pomoćnim osecima forsiranja.

Skele sa motornom vučom su u atomskom ratu dobile veći značaj, pošto omogućuju rastresit prelazak i prebacivanje najtežih ratnih vozila i oruđa. Pontonski parkovi nisu izgubili svoj značaj, jer se od njih mogu izrađivati skele.

Amfibije su posle Drugog svetskog rata postigle toliki razvoj da se može reći da već danas predstavljaju osnovno sredstvo za prelazak. Pojedini njihovi tipovi mogu otpočeti prelazak preko vodene prepreke neposredno iz pokreta, tj. da vozač uopšte ne izlazi iz vozila, već posebnom komandom samo stavlja u pokret pogonske propelere. Za neke druge tipove potrebna je priprema vozila od 15—20 min. Uglavnom se razvijaju dva tipa amfibija: nosivosti 3—5 t (za oko 30 vojnika) i oko 20 t (za 180—200 vojnika). One su često snabdevene pokretnim utovarno-istovarnim rampama, te nije potrebna izrada navoza. Amfibije objedinjuju dobre strane jurišnih čamaca i skela. Pri prelasku se iz njih može dejstvovati i topovima. Njihova pokretljivost je već danas tolika da su nezavisne od puteva, i mogu otpočeti prelazak neposredno iz pokreta. Za vreme bavljenja na *očekujućem položaju* treba pronaći pogodne oteke obale za prelaz, ili prvi talas ojačati pionirima da na strmijim osecima obale izrade potrebne prilaze. Amfibije omogućuju da se pre prelaska, na očekujućim rejonima, zauzme potreban rastresit raspored u većoj dubini, a sama koncentracija izvrši neposredno pred sam prelazak. Napad bi trebalo da otpočne prelaaskom lakih i brzih amfibija. Na osnovu prvih rezultata komandant oteka prelaska može po potrebi da promeni glavno mesto prelaska — upućivanjem drugog

ešelona amfibija na otek gde se napad najpovoljnije razvijao. Po dovoljnom proširenju mostobrana, za vreme noćnog forsiranja užih reka, treba odmah izgraditi mostove. Najnoviji tipovi amfibija su tako konstruisani da se od njih mogu izrađivati i skele razne nosivosti i podizati mostovi, te oni u potpunosti mogu zameniti pontone.

Zičane železnice male (0,1—0,2 t) i srednje nosivosti (do 5 t) imale bi u atomskom ratu veći značaj nego dosada, i to ne samo pri forsiranju planinskih, već i ravničastih reka, jer su ta sredstva najmanje osetljiva na nuklearnu eksploziju. Njima se može prilično sigurno obezbediti neprekidno snabdevanje. Savremeni tipovi se brzo postavljaju, naročito preko užih reka, i njihov prenos ne iziskuje mnogo transportnih sredstava.

Helikoptere, po mišljenju pisca, pri forsiranju ne treba zanemariti, ali se on ne upušta u razmatranje njihove primene.

Završavajući analizu sredstava za prelaz pisac zaključuje da će u atomskom ratu amfibije predstavljati najpodesnije sredstvo za zamenu pontonskih mostova. Njima će se moći u potpunosti obezbediti prelazak, bez podizanja mosta. Tako proračun pokazuje da se preko reke širine 100 m jedna motorizovana divizija sa oko 2.900 vozila može prebaciti sa 122 amfibije za oko 9 1/2 časova. To predstavlja normalno vreme za prelazak isto tolikog broja vozila preko pontonskog mosta za čiji bi transport bilo potrebno 180 vozila. Kod širih reka se broj amfibija samo nezatno povećava, dok potreban broj vozila za transport pontonskih parkova višestruko raste. Savremenim amfibijama mogu se podizati i mostovi nosivosti 12 do 50 t, te pisac na osnovu svega toga smatra da se ubuduće treba orijentisati samo na amfibije.

*

U vezi sa gornjom analizom sredstava za prelaz, pisac dalje razmatra izmene taktičkih postupaka u borbama oko reka.

Pri forsiranju, u toku približavanja reci, osnovnu pažnju treba posvetiti operativnom i taktičkom maskiranju i rastresitom poretku, da bi se izbegli rentabilni atomski ciljevi za neprijatelja. U toku pokreta ka reci, sa prednjim delovima upućivaće se i amfibije, plivajući

tenkovi i jurišni čamci. Osnovno sredstvo komandovanja pretstavljaju radioveze.

Izviđački delovi, koji će najpre izbiti na reku, treba da uoče slabo branjene otseke i pogodna mesta za prelazak amfibija, kao i prikrivene prilazne puteve. Ukoliko se naide na slabo posednute otseke reke, prelazak treba da otpočne neposredno iz pokreta, sa jurišnim jedinicama i pt topovima. Tenkovskom vatrom sa obostrane obale podržavaće se prelazak prvih delova, iza kojih se upućuju plivajući tenkovi. Po uspostavljanju mostobrana potrebne dubine, organizovaće se skelska mesta prelaza. Mostobran se može ojačavati i helikopterskim desantom na ključne tačke protivničke odbrane.

Ukoliko nije moguć prelazak neposredno iz pokreta, zbog dobro organizovane odbrane reke, jedinice će ostati na većem udaljenju od reke, u rastresitom rasporedu, gde će odmah preduzeti ukopavanje. Po završenom izviđanju, prelazak će otpočeti posle atomske pripreme na što širem frontu, uz podršku vatre tenkova i klasične artiljerije. Jurišni čamci se tada mogu upotrebiti na pomoćnom prelazu. Najpovoljnije uslove za početak prelaska pruža noć, a pri pogodnom vetru treba vršiti i zadimljavanje. Ukoliko protivnička noćna odbrana nije organizovana na samoj reci, noćni prelazak treba izvršiti bez vatrene pripreme. Na delove otseka na kojima se napad i prelazak najpovoljnije razvijaju upućivaće se rezerve, i oni će postepeno prerastati u težište prelaska. Prema potrebi, na taj otek se mogu prebaciti amfibije sa drugih otseka. Izgradnji teških skela od pontonskih parkova pristupiće se čim mostobran bude dovoljno proširen.

Marš rastresitog poretka preko reka³⁾ otpočeće čim se na suprotnoj obali obezbedi mostobran dovoljne širine i dubine. Pod tim maršem pisac podrazumeva prelazak većih tela, koja su ranije načelno koristila mostove. Marš — prelazak preko reke treba da bude danas nezavisan od

mostova i od doba dana. Preduslov za početak ovakvog marša ostvaren je kada protivnik ne može više neposredno sa zemlje da dejstvuje po mestima prelaska, odnosno da ih osmatra. Za prelazak će se koristiti sva raspoloživa sredstva na širokom frontu, uključujući helikoptere i žičane železnice. Mesta prelaza treba po mogućstvu grupisati prema njihovoj nosivosti, da bi se olakšalo upućivanje jedinica. Ukoliko situacija dozvoljava izgradnju mostova, treba ih podići prvenstveno noću, ali tako da se danju, ili u slučaju opasnosti od protivničke upotrebe nuklearnog oružja, mogu rasklopiti i elementi koristiti za skelske prelaze. Prelazak reke u rastresitom marševskom poretku stvara uslove za minimalne gubitke u atomskog ratu, jer se trupe ne nagomilavaju oko mostova.

U odbrani reka, pri sve većoj pokretljivosti napadača, kako na zemljištu tako i na vodi, moraće se posvetiti veća pažnja zaprečavanju onostrane obale i prilaznih puteva, a posebno samih obala — naročito na mestima povoljnim za amfibiski desant. Ceo otek odbrane mora biti tučen prvenstveno artiljerijskom vatrom. Zbog veće verovatnoće da će prelazak otpočeti noću, treba u to vreme organizovati posebnu odbranu na samoj obali, naročito art. vatrom. Ako zemljište danju isključuje organizovanje odbrane na obalskom rubu, treba ovu noću pomerati i na samu obalu. Taktičke rezerve treba tako rasporediti da mogu protivnapadom odbaciti napadača pre nego što se bude učvrstio. Posebnu pažnju treba posvetiti izviđanju da bi se uočili grupisanje napadača i glavna mesta prelaza, koji su rentabilan cilj za dejstvo nuklearnim oružjem.

Nemci su već u Drugom svetskom ratu prelazili reke najčešće iz pokreta i smatrali forsiranje reka samo kao prekid pokreta u toku napada. Razvojem amfibija i njihovim masovnim uvođenjem u naoružanje stvara se mogućnost da se jedinice pri forsiranju takoreći ne zaustavljaju. To dobija poseban značaj u atomskom ratu gde je, po mišljenju pisca, vatra nuklearnog oružja ponovo nadjačala pokret.

³⁾ Pisac traži da se uvede nov pojam »*Flächenmarsch über Gewässer*« koji po njegovom mišljenju najviše odgovara taktici prelaska reka u atomskom ratu (Prim. F. S.).

Potpukovnik H. J. Hopfgarten: PROTIVTENKOVSKA ODBRANA¹⁾

U članku se razmatraju problemi pt odbrane u savremenim uslovima. Kada je u Prvom svetskom ratu došlo do stagnacije Zapadnog fronta, trupe Antante pokušale su, manje ili više uspešno, da ga pokrenu pomoću tenkova. Od toga vremena je pt odbrana poprimila važnu ulogu. U isto vreme otpočela je i utakmica između zrna i oklopa.

Tehnički, kao i taktičko-teoretski trebalo bi, dakle, očekivati da će se problem borbe protiv tenkova²⁾ rešiti u dogledno vreme. U svakom slučaju ostaje otvoreno pitanje praktičnog izvođenja protivtenkovske odbrane (PTO) pod neprijateljskim dejstvom u novim uslovima.

PTO je taktički problem, čije rešenje treba tražiti polazeći od pitanja »na koji će način taktički komandant osujetiti odlučujući uspeh neprijateljskih tenkova«, pri čemu se pod taktičkim komandantom podrazumeva onaj starešina koji u borbi komanduje združenim rodovima oružja.

Polazeći od toga da je zadatak taktičkog komandanta da u svakoj borbenoj radnji uskladi aktivnu borbu protiv tenkova i pasivne mere zaštite, pisac ukazuje na važnost plana PTO i razmatra pojedine njegove elemente, a posebno plan zaprećavanja.

U cilju što boljeg funkcionisanja službe protivtenkovskog uzbuđivanja pisac ukazuje na potrebu angažovanja izviđačkih aviona taktičke avijacije i avio-jedinica kopnene vojske, zemaljskog izviđanja (uključujući i osmatračnice svih rodova), kao i preduzbuđivanja angažovanih jedinica — uz korišćenje dimnih znakova i signalne municije — kako sa zemlje tako i iz aviona. U tesnoj vezi sa ovim je i služba raspoznavanja tenkova, u kojoj moraju biti dobro obučene starešine i posluge pt oruđa i aviona, a koja u sebe uključuje i razlikovanje sopstvenih tenkova od neprijateljskih, što nije baš tako

jednostavno u pokretnim dejstvima ili noćnim borbama.

Aktivna borba protiv tenkova. — Uništenje pojavljenih neprijateljskih tenkova je glavni zadatak svih pt oruđa, ali će ona samo onda potpuno opravdati svoju namenu ako u isto vreme zašтите i sopstvene snage od uspešne vatre neprijateljskih tenkova. Pritom treba biti načisto s tim da će savremeni tenk, naoružan topom i preciznim spravama za osmatranje i nišanjenje, praktično biti u stanju da i na velikim daljinama uspešno uništi svaki uočeni cilj. Na zemljištu pogodnom za upotrebu tenkova ove se daljine po pravilu nalaze izvan maksimalnih dometa pt oruđa. Stoga se ova oruđa nalaze pred dilemom: ili da korišćenjem svog maksimalnog korisnog dometa zašтите sopstvene jedinice, ili da neprijateljskim tenkovima i drugim njegovim oruđima ne pruže lako uočljive ciljeve. Ovo poslednje će se desiti kada pt oruđa dejstvuju sa daleko isturenih položaja.

Aktivna borba protiv tenkova ne sme se ni u kom slučaju posmatrati kao otuđna. Pripreme, koje su u ovoj odbrani moguće, ne mogu se u pokretnom ratu — sa iznenadnim pojavljivanjima neprijateljskih tenkova iz raznih pravaca — uvek blagovremeno izvršiti. Osim toga, u toku duže odbranbene bitke dobro zamišljeni plan PTO biće narušen, dok će se u pokretnom ratu, još od samog početka, ispoljiti neizbežne praznine.

Nosioci aktivne borbe protiv tenkova su u prvom redu pt lovački bataljoni divizije i neangažovanih jedinica, kao i letačke jedinice taktičke avijacije, ako ih ima.

Samo se po sebi razume da taktičkom nuklearnom oružju pripada značajno mesto u pt odbrani. Pritom je, ipak, uništenje masiranih neprijateljskih tenkova vezano za određene uslove, od kojih je i jedan skraćivanje potrebno³⁾ vremena od raspoznavanja cilja do upotrebe nuklearnog razornog zrna. Osim naznačenih jedinica, u pogodnoj situaciji, i sopstvenim tenkovskim bataljonima i ostalim rodovima vojske pripada važan zadatak u borbi protiv neprijateljskih tenkova.

Jedinice lovaca tenkova. Ovde su izneta načela upotrebe bataljona lovaca tenkova, naoružanog uobičajenim

¹⁾ Die Panzerabwehr, von Oberstleutnant i.G.H.—J. von Hopffgarten, *Wehrkunde*, Z. Nemačka, jul 1957.

²⁾ Vidi prikaze u VG br. 7/57 »Sprave za gađanje vođenim pt — zrnima«, str. 83 i VG br. 8—9/57 »Upotreba vođenih pt zrna pomoću helikoptera i lakih aviona«, str. 123.

oružjem (oklopljeno gusenično vozilo sa pt oruđima i maksimalnim korisnim do- metom od oko 1.500 m), a ukratko i na- čela za upotrebu jedinica koje su, po pri- meru francuske vojske, naoružane vođe- nim raketama SS 10 i ENTAC.

Bataljon lovaca tenkova po pravilu pripada formacijski velikim jedinicama (brigadama, divizijama) ili im se, od slu- čaja do slučaja, pridaje iz sastava nean- gažovanih jedinica. Formacija i savre- mena oprema omogućuju kako njegovu kompaktnu upotrebu tako i angažovanje po vodovima i četama.

Taktički komandant (po pravilu ko- mandant divizije), zavisno od situacije i zemljišnih uslova, određuje način njegove upotrebe. U odbrani na širokom frontu ili na maršu, on će izvršiti odgovarajuću po- delu bataljona lovaca tenkova po borbe- nim grupama, pešadiskim bataljonima ili po marševskim grupama. Nasuprot tome, u napadu ili pri blagovremenom raspozna- vanju neprijateljskog tenkovskog težišta, kompaktna upotreba bataljona može se pokazati korisnom.

Bataljoni lovaca tenkova neangažova- nih jedinica predstavljaju brzo upotreblji- ve jedinice u rukama višeg komandovanja koje se mogu angažovati protiv jačih ne- prijateljskih oklopnih jedinica.

Borbena zapovest taktičkog koman- danta, koja se izdaje bataljonu lovaca tenkova, treba, pored opšte uobičajenih tačaka zapovesti, da jasno izloži specijal- ni borbeni zadatak (zaštitu ili osiguranje).

Četa lovaca tenkova, u okviru bata- ljona lovaca tenkova, čini taktičku i or- ganizacionu jedinicu, te treba težiti njenoj uskupnoj upotrebi. Jedinstvo vatre se ostvaruje u okviru voda lovaca tenkova, te bi njegovo cepanje bilo pogrešno i do- vello bi do cepanja vatre pt oruđa. Osnov- no je pravilo da se otvaranje vatre, pri napadu većeg broja neprijateljskih ten- kova, dozvoljava na krajnjoj granici ko- risnog dometa, a pri napadu samo malog broja neprijateljskih tenkova tek onda kada ovi budu prišli bliže. Ako pri ovom čekanju jedan lovac tenkova bude pre- vremeno otkriven i stavljen pod vatru, komandir voda će morati da bez odlaga- nja izda komandu za otvaranje vatre.

Komandir voda lovaca tenkova — bilo da se bori u sastavu čete ili da je zbog situacije odvojen od nje — predstavlja poslednju sponu sa jedinicom koja se štiti.

On je stoga dužan da se kroz neposredni dodir sa ovom jedinicom detaljno oba- veštava o njenom zadatku, borbenom po- retku, situaciji njenog uporišta i njenim zahtevima u pogledu pt odbrane.

S druge strane, jedinica koju treba štiti mora mu dati podatke o planu upo- trebe svojih oruđa za blisku borbu pro- tiv tenkova, službi protivtenkovskog uz- bunjivanja i raspoloživom zaprećavanju, kao i pt preprekama.

Borba drugih rodova pro- tiv tenkova. Artiljerija, pav artilje- rija, pionirske jedinice, kao i pešadija, u stanju su da se i same uspešno bore pro- tiv tenkova i to u prvom redu u cilju ne- posredne samoodbrane.

Pored neposrednog gađanja tenkova, artiljerija je u stanju da ometa vatreno dejstvo neprijateljskih tenkova time što ih zaslepljuje dimnim zrnima. Artiljerijske koncentracije vatre, kao i zaprečne vatre, predstavljaju sredstvo za razbijanje masi- ranja tenkova i odvajanje prateće peša- dije od tenkova.

Laka protivavionska arti- ljerija u PTO postupa po istim osnov- nim principima kao i artiljerija, stim što će ona ubuduće, s obzirom na svoj manji kalibar, morati da se ograniči na dejstvo protiv gusenica, hodnog dela tenka i op- tike.

Pionirske jedinice, zavisno od raspoloživog transportnog prostora, raspo- lažu sa PTO podesnim sredstvima za za- prećavanje i rušenje. U sastavu velike je- dinice (brigade, divizije) jedan pionirski bataljon, u pogledu PTO, može primiti sledeće zadatke: postavljanje pt prepreka ili ojačavanje zemljišta (naprimer, odvod- njavanje ili navodnjavanje zemljišta, iz- radu pt rovova).

Pešadija raspolaže za samoodbra- nu sa dovoljno oruđa za blisku borbu pro- tiv tenkova. Ova oruđa ona upotrebljava u prvom redu za pt zaštitu svojih upo- rišta, otpornih gnezda, pretstraža, borbe- nih položaja i sopstvenih marševskih pokreta. Treba imati u vidu da će se pe- šadija za vreme odbrane od neprijateljskih tenkova boriti i protiv neprijateljeve pe- šadije, kao što će morati da se zaštićava i od njegove artiljerijske vatre, vazдушnih napada i dejstva taktičkog nuklearnog oruđa. Ovi zadaci u dovoljnoj meri potvr- đuju koliki je značaj zaštite pešadije od

neprijateljskih tenkova od strane drugih rodova.

Razvoj vođenih pt raketa (*SS 10* i *ENTAC*) opravdava nadu da će se zaštita pešačije u budućnosti moći da postavi na solidnu osnovu. Izgleda da ove rakete udovoljavaju načelnom zahtevu borbe protiv tenkova: blagovremenom dejstvu iz najistaknutijih uporišta, a da se pritom neprijateljskim tenkovima ne pruži upadljiv cilj. Ovaj zahtev će se najlakše moći da ispuni u odbrani. S druge strane, izgleda još problematično da će se u pokretnim dejstvima brzo moći da nađu idealni položaji sa kojih bi se vršilo lansiranje ovih raketa, koje bi dejstvovala protiv iznenadno pojavljenih neprijateljskih tenkova.

Možda će, kao što francuski razvoj pokazuje, u ovakvim situacijama dejstvo vođenim zrnima iz helikoptera moći da doprinese osetnom rasterećenju.

Zaštitne mere jedinica. Taktički komandant, ukoliko zadatak i situacija dozvoljavaju, iskoristiće zemljište za pt odbranu. On će to u prvom redu učiniti u odbrani, naprimer, podešavajući protezanje prednjeg kraja odbranbenog položaja

ili prihvatnih položaja, po mogućstvu, prema tome da li je zemljište tenko-prolazno ili ne. I u napadu taktički komandant treba da pokuša da otkrivene bokove nasloni na takvo zemljište.

Sama jedinica mora se u svakoj situaciji zaštititi, pomoću svoje službe izvidanja i uzbunjivanja, od iznenadnog napada tenkova. Dalje pogodne zaštitne mere predstavljaju maskiranje, duboko ukopavanje i u datom slučaju primena veštačke magle. Ove mere ne važe samo za jedinice koje se neposredno bore već i za komandna mesta, štabove, smeštaj snabdevačkih jedinica i rezerve.

*

Opasnost i ugrožavanje od strane neprijateljskih tenkova neće biti manji ni u savremenom ratu, te će pt odbrana i dalje igrati važnu ulogu u taktici KoV. Za to će jedinicama koje se bore stajati na raspolaganju raznovrsno pogodno oružje i sredstva. No, ova neće imati nikakve vrednosti ako ih jedinice ne upotrebe protiv neprijateljskih tenkova hladnokrvno i svrsishodno.

R. K. T.

General u penziji **Hartenek: ISHRANA ARMIJE U DOBA TAKTIČKOG NUKLEARNOG ORUŽJA¹⁾**

Poznato je da postojanje taktičkog nuklearnog oružja nalaže izbegavanje svakog prikupljanja trupa. Na taj se način i »praznina bojišta«¹⁾ proširuje sve do pozadinskog rejona armije. S obzirom na to da se jedinice na maršu kreću razređene, one treba da imaju najveći stepen pokretljivosti. Stoga one, zaključno sa streljačkim odeljenjem i tenkovskom posadom, pa čak i pojedini borci, treba u što manjoj meri da zavise od pozadinskih ustanova.

Povećana pokretljivost i jača vatrena moć, u odnosu na Drugi svetski rat, zahtevaju obilatije snabdevanje gorivom, rezervnim delovima i municijom, pri čemu snabdevanje iz vazduha dobija sve veći značaj. Ova činjenica nameće krajnje racionalno korišćenje transportnog prostora, kao i smanjenje zapremine i težine svih materijalnih potreba. No, ovo se ustvari može sprovesti jedino pri snabdevanju prehranbenim artiklima. Dosa-

dašnja istraživanja i postignuti uspesi na polju tehnologije životnih namirnica, kao i način njihovog pakovanja, omogućavaju da se snabdevanje hranom prilagodi zahtevima atomske taktike.

Novitetima u načinu sušenja životnih namirnica postignuto je da se u budućem ratu može mnogo više preći na snabdevanje jedinica sušenom hranom, manje težine i zapremine, no što je to dosada bio slučaj. Kvalitet ove sušene hrane je takav da u pogledu ukusnosti i raznovrsnosti potpuno zadovoljava. Ovo se ne odnosi samo na sušene životne namirnice u sirovom stanju, koje treba da prigotove obučeni kuvari, već i na nova jela, već skuvana, koja se najvećim delom mogu odmah jesti hladna ili topla (posle pret-

¹⁾Heeresverpflegung im Zeichen der Umrüstung auf die taktischen Atomwaffen, von General d. Kav. a. D. G. Harteneck, *Wehrkunde*, Z. Němačka, maj 1957,

hodnog podgrejavanja, odnosno nalivanja vruće vode).

Naročito se ukusni sušeni prehranbeni proizvodi dobijaju kombinacijom smrzavanja i sušenja. Na ovaj način oni duže vremena zadržavaju veliku hranljivost i dobar ukus. Životne namirnice koje se na ovaj način prerađuju, prvo se smrzavaju, a zatim se sušenjem iz njih izvlači vlaga. Ovo se mora više puta ponoviti, tako da je ovaj postupak još uvek vrlo skup, ali je lako izvodljiv u odnosu na mogućnosti industrijske proizvodnje. Najznačajniji napredak koji je u tome procesu postignut ogleda se, ipak, u povećanju postojanosti sušenih životnih namirnica. Uklanjanje takozvanih ostataka vlage, tj. pojačano sušenje da bi se procenat vode sveo na minimum, vrlo je teško i dugotrajno i zbog toga neekonomično. Presušene namirnice se i vrlo teško presuju, što je od uticaja na uštedu u prostoru. Korišćenjem umereno sušenih životnih namirnica i ambalaže koja ne propušta vlagu i vazduh, može se ostvariti ishrana armije, u poljskim uslovima, hranom koja je usto, prilikom transportovanja i uskladištenja, postojana i skoro potpuno neosetljiva na vremenske prilike. Sušena hrana ne samo što je postojanija od svežih namirnica, već je i lakša od konzervirane i kao takva vrlo pogodna za korišćenje u atomskom ratu.

Ranije poznatom sušenom povrću, čiji je kvalitet danas mnogo bolji, i sušenom krompiru, koji se sada spravlja i u vidu praha, treba dodati nove napitke u prahu koji u svakom pogledu mogu konkurisati svežim voćnim sokovima. Mleko i jaja u prahu, kao i koncentrat kafe i kakaoa sada se brzo i potpuno rastvaraju. Teškoće postoje jedino još oko sušenja mesa. Ali se i tu već naziru nove mogućnosti u sušenju mesa zajedno sa masnoćom u bezvazдушnom prostoru, kao i u sušenju u kombinaciji sa smrzavanjem, što omogućava da se meso suši i u komadima.

Ovaj razvoj je još uvek u toku. U cilju povećanja postojanosti životnih namirnica u SAD se sada vrše opiti i u pogledu korišćenja gama zrakova i produktata raspadanja jezgra.

Da bi odgovorila borbenim zahtevima u atomskom ratu, hrana treba da bude pogodno upakovana. Pakovanje mora biti prilagođeno potrebama snabdevanja jedinica koje maršuju ili se bore u rastresi-

tom poretku. Ovo je evolucijom u načinu pakovanja danas omogućeno i bez upotrebe drveta i lima. Danas postoji karton neosetljiv na vlagu koji se, prema potrebi može prevući nepromočivom navlakom od voska ili veštačkih materija. Omogućena su čak i pakovanja koja ne propuštaju vodenu paru, tako da se u njima, po potrebi, može održavati bezvazdušni prostor i koja su toliko otporna na toplotu da se, zajedno sa svojom sadržinom, mogu sterilizovati. Zato su ova sredstva za pakovanje vrlo postojana i neosetljiva na plesnivost i uticaj bilo kakvih hemikalija. Pri njihovoj upotrebi paketi su zaštićeni od vremenskih nepogoda, a ne škodi im mnogo ni uskladištavanje pod vedrim nebom, pa čak ni zakopavanje u zemlju za kraće vreme.

Korišćenjem ovih sredstava za pakovanje može se sušena hrana pakovati u pakete od 5 ili 25 obroka koji su pogodni za rukovanje, a postoje i individualni paketi koje vojnici lako mogu da nose sobom. Ovako upakovana hrana se brzo slaže i pomoću odgovarajućih okvira povezuje u veće pakete. Ona se može transportovati svim sredstvima, pa i avionima, a pogodna je i za bacanje iz vazduha.

Na racionalno korišćenje transportnog prostora, pored sušenja i pakovanja, utiče i presovanje hrane. No, od toga ne treba mnogo očekivati. Gde se presovanjem težina tereta toliko poveća, da se raspoloživ prostor vozila preopteretiti, presovanje postaje neekonomično.

U odnosu na ishranu u oružanim snagama SAD mogu se uočiti sledeće značajnije promene:

— sva je ishrana, sa neznatnim izuzecima, preorijentisana na sušenu hranu;

— od pozadinskog rejonu armije unapred, kuhinje i kuvari više nisu potrebni;

— u pozadinskom rejonu armije, a u uslovima zatišja i u delu korpusnih rejonu, izdaje se vrlo raznovrsna sušena hrana koju prigotovljavaju kuvari;

— u korpusnim i divizijskim rejonima trupe se snabdevaju već prethodno skuvanom hranom, koja se pre upotrebe mora naliti hladnom ili vrućom vodom da bi nabubrila;

— na frontu vojnici dobijaju hranu koja se može odmah jesti, bilo hladna ili topla — posle prethodnog podgrejavanja. Promene radi, deo obroka sastoji se još uvek od konzervirane hrane u kutijama,

Dnevni obrok hrane podeljen je na tri dela, tako upakovana da ih vojnici ponasob može staviti u džepove ili nositi sobom u jednom paketu.

Dok su se u toku poslednjeg rata američki vojnici često žalili na jednoličnost ishrane, ubuduće ovo, kako se smatra, više neće biti slučaj. Očekuje se da će vojnici na frontu biti obezbeđeni svežom hranom najmanje 30 dana, prethodno skuvanom hranom u korpusnim i divizijskim zonama 90 dana, a hranom od sušenih prehranbenih artikala u sirovom stanju još mnogo više.

Navedenim merama postignuta je ušteda u težini prehranbenih artikala za 40—50%, a u prostoru za 10—20%, u odnosu na ranije norme, stim što je otpala potreba da borbene jedinice vuku sobom kuhinje.

Pri prenošenju američkih iskustava mora se imati u vidu da ishrana mora biti prilagođena specifičnim zahtevima određene zemlje, kako u odnosu na raspoložive prehranbene sirovine, tako i navike u ishrani. Ishrana sušenom hranom nije pogodna samo za trupe, već i za civilno stanovništvo u slučajevima katastrofa u mirno doba, kao i u područjima razore-

nim dejstvom nuklearnog oružja za vreme rata, kada će normalno snabdevanje hranom nailaziti na velike teškoće. Zato treba nastojati da se još u mirno doba proizvodi ukusna sušena hrana, koju bi stanovništvo rado trošilo, čime bi se postiglo da ona bude jeftina i da se zalihe mogu zadržati. Na taj bi način budući vojnici već kod kuće naučili da cene vrednost sušene hrane.

*

Članak, s obzirom na problematiku koju tretira, zaslužuje pažnju, i to kako sa ekonomskog, tako i čisto vojničkog gledišta.

Za razvoj tehnologije životnih namirnica u odnosu na proizvodnju, stvaranje zaliha i korišćenje sušene hrane u ratu i miru, naročito treba da budu zainteresovane zemlje koje obiluju pasivnim područjima, u kojima je saobraćajna mreža nedovoljno razvijena i koje raspolazu skromnim transportnim sredstvima. Ne treba gubiti iz vida i činjenicu da zalihe u sušenoj hrani mogu povoljno uticati i na otklanjanje posledica nerodnih godina.

St. P

General-major Sredoje Urošević i grupa oficira

OPŠTA RATNA SLUŽBA U SKICAMA

U knjizi su pregledno, u skicama pretstavljena sva poglavlja Opšte ratne službe — kopnena vojska, i to: borbeni, evolucion i marševski poreci; komandovanje; borbeno obezbeđenje; uređenje pozadine; napad; gonjenje; odbrana; otstupanje; kretanje; odmaranje; upotreba avijacije; zajednička dejstva KoV, RM i RV; i partizanska dejstva. Zapravo, skicama su predstavljena sva osnovna načela i odredbe o upotrebi, porecima i dejstvu operativnih i viših taktičkih jedinica, kao i pojedinih rodova vojske i službi u sastavu kopnene vojske.

Knjiga je namenjena starešinama svih rodova i službi naše Armije.

Rešenjem Državnog sekretara za poslove narodne odbrane ova se knjiga može koristiti za nastavu u JNA kao priručnik uz Opštu ratnu službu.

Delo ima 267 stranica i 325 skica, a izašlo je u izdanju »Biblioteke vojnih udžbenika i priručnika« VIZ-a JNA »Vojno delo«. Cena 650 dinara.

Potpukovnik Miodrag Antić

RATNE IGRE

U knjizi su na jasan način izloženi organizacija, pripreme i metod izvođenja ratnih igara i ukazano je na njihove bitne karakteristike, stim što su detaljno razrađeni priprema, organizacija i izvođenje komandnoštabne ratne igre.

Priloženi pregledi, planovi i šeme, koji sa tekstom knjige čine nerazdvojnu celinu, omogućiće starešinama da što potpunije shvate suštinu, značaj i obimnost poslova na pripremi i izvođenju ratnih igara.

Starešine, slušaoci vojnih škola, komande i štabovi naći će u ovom priručniku dobar i koristan materijal o svim pitanjima u vezi sa pripremanjem, organizacijom i izvođenjem svih vrsta ratnih igara. Upravo zbog toga je i odobreno rešenjem Državnog sekretara za poslove narodne odbrane da se ova knjiga koristi kao priručnik za nastavu u JNA.

Knjiga je izišla u izdanju »Biblioteke vojnih udžbenika i priručnika« VIZ-a JNA »Vojno delo«, a ima 160 stranica teksta i 68 stranica priloga. Cena 450 dinara.

General-potpukovnik Jovo Vukotić

ZADRŽAVAJUĆA ODBRANA

Knjiga je napisana na osnovu iskustva iz Drugog svetskog rata, NOR-a i rata u Koreji. Podeljena je na dva dela. U prvom delu su teoriska izlaganja, analize i zaključci, a u drugom primeri ilustrovani skicama.

Posebno mesto u knjizi dato je ulozi partizana i ubačenih jedinica u neprijateljsku pozadinu, protivudaru, protivnapadu, zasedama i borbi u okruženju.

Rodove vojske autor razmatra sa opšte vojne tačke gledišta. Istaknuta je vidna razlika između »klasične« i zadržavajuće odbrane u eventualnom budućem ratu.

Delo je izašlo kao III knjiga »Vojne biblioteke — naši pisci«, a ima 193 stranice sa 16 skica u bojama. Cena 400 dinara.

Kolektiv stručnjaka

ATOMSKO ORUŽJE I ZAŠTITA

(Zbirka članaka)

U knjizi su obuhvaćena osnovna pitanja iz oblasti atomistike: o nuklearnoj energiji, fizici, eksplozivima i reaktorima, o konstrukciji atomskog oružja i lansirnim sredstvima, o vrstama i efektima nuklearne eksplozije na živu silu, tehniku i materijal. Pored toga, obrađena su i pitanja o primeni atomskog oružja u kopnenoj vojsci, mornarici i vazduhoplovstvu, zatim operativnotaktički problemi u vezi sa pomorskim i vazduhoplovnim bazama, tehničke i medicinske mere zaštite, posledice atomskog rata, itd.

Knjigu je izdala »Vojna biblioteka — naši pisci« VIZ-a JNA »Vojno delo«. Knjiga ima 453 strane, a cena joj je 500 dinara.